

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет радіоелектроніки

Факультет інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
(повна назва)

Кафедра економічної кібернетики та управління економічною безпекою
(повна назва)

АТЕСТАЦІЙНА РОБОТА Пояснювальна записка

рівень вищої освіти другий (магістерський)

Управління кредитними ризиками в системі фінансово-економічної
безпеки комерційного банку
(тема)

Виконав:
студент 2 курсу, групи УФЕБм-18-1
Левченко М. В.
(прізвище, ініціали)

Спеціальність 073 Менеджмент
(код і повна назва спеціальності)

Тип програми освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Освітня програма Управління фінансово-
економічною безпекою
(повна назва освітньої програми)

Керівник д.е.н., доцент Полозова Т. В.
(посада, прізвище, ініціали)

Допускається до захисту

Зав. кафедри

(підпис)

Полозова Т. В.
(прізвище, ініціали)

2019 р.

Харківський національний університет радіоелектроніки

Факультет інформаційно-аналітичних технологій та менеджменту
(повна назва)

Кафедра економічної кібернетики та управління економічною безпекою
(повна назва)

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 073 Менеджмент
(код і повна назва)

Тип програми освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Освітня програма Управління фінансово-економічною безпекою
(повна назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав. кафедри _____
(підпис)

« _____ » _____ 20 ____ р.

ЗАВДАННЯ НА АТЕСТАЦІЙНУ РОБОТУ

студентові Левченко Марині Владиславівні
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Управління кредитними ризиками в системі фінансово-економічної безпеки комерційного банку

затверджена наказом університету від 31 жовтня 2019 р. № 1599 Ст

2. Термін подання студентом роботи до екзаменаційної комісії 13 грудня 2019 р.

3. Вихідні дані до роботи Наукові літературні джерела, періодичні видання, фінансова звітність підприємства, законодавчо-нормативні акти, електронні джерела

4. Перелік питань, що потрібно опрацювати в роботі _____

Вступ. 1 Теоретичні аспекти управління кредитними ризиками у системі фінансово-економічної безпеки комерційного банку. 2 Дослідження фінансового стану та управління кредитною політикою ПАТ «Райффайзен Банк Аваль». 3 Напрями удосконалення управління кредитними ризиками комерційного банку. Висновки. Перелік джерел посилання. Додаток.

5. Перелік графічного матеріалу із зазначенням креслеників, схем, плакатів, комп'ютерних ілюстрацій

1. Об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження.

2. Рівні громадської безпеки.

3. Місце економічної безпеки в системі видів громадської безпеки

4. Базові елементи системи банківського управління кредитними ризиками.

5-14. Основні показники діяльності ПАТ «Райффайзен Банк Аваль».

15. Ключові характеристики системи управління ризиками ПАТ «Райффайзен Банк Аваль».

16-17. Механізм управління кредитним ризиком.

18. Способи захисту і зниження ступеня кредитного ризику.

19. Напрямки удосконалення кредитної політики.

6. Консультанти розділів роботи (п.6 включається до завдання за наявності консультантів згідно з наказом, зазначеним у п.1)

Найменування Розділу	Консультант (посада, прізвище, ім'я, по батькові)	Позначка консультанта про виконання розділу	
		підпис	Дата

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретичні аспекти управління кредитними ризиками у системі фінансово-економічної безпеки комерційного банку	04.11.19-10.11.19	виконано
2	Дослідження фінансового стану та управління кредитною політикою ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»	11.11.19-17.11.19	виконано
3	Напрями удосконалення управління кредитними ризиками комерційного банку	18.11.19-25.11.19	виконано
4	Оформлення атестаційної роботи	26.11.19-30.11.19	виконано
5	Перевірка атестаційної роботи на плагіат	01.12.19-03.12.19	виконано
6	Підготовка доповіді та ілюстративного матеріалу	04.12.19-08.12.19	виконано
7	Рецензування атестаційної роботи	09.12.19-12.12.19	виконано

Дата видачі завдання 04 листопада 2019 р.

Студент _____

(підпис)

Керівник роботи _____ д.е.н., доцент Полозова Т. В.

(підпис)

(посада, прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Атестаційна робота: 88 с., 4 табл., 15 рис., 55 джерел, 1 додаток.

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА, УПРАВЛІННЯ, КРЕДИТНИЙ РИЗИК, КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК, ОЦІНКА.

Об'єктом дослідження є управління системою фінансово-економічної безпеки комерційного банку.

Предметом дослідження є управління кредитними ризиками в системі фінансово-економічної безпеки комерційного банку.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій з управління та оцінки кредитних ризиків в системі фінансово-економічної безпеки комерційного банку.

Розглянуто методичні аспекти оцінки кредитних ризиків в системі фінансово-економічної безпеки банку. Розкрито теоретичні засади управління кредитними ризиками комерційного банку. Наведено порівняльну характеристику економічної та фінансової безпеки підприємства. Проаналізовано сучасні підходи до оцінки кредитних ризиків в системі фінансово-економічної безпеки комерційного банку. Проаналізовано діяльність та напрями організації управління кредитними ризиками на ПАТ «Райффайзен Банк Аваль». Виявлено актуальні загрози фінансово-економічній безпеці досліджуваного банку, пов'язані з кредитними ризиками. Визначено шляхи та запропоновано рішення щодо подолання загроз, пов'язаних з кредитними ризиками в системі фінансово-економічної безпеки ПАТ «Райффайзен Банк Аваль».

ABSTRACT

Master thesis: 88 p., 4 tables, 15 fig., 55 sources, 1 exhibit.

FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY, MANAGEMENT, CREDIT RISK, COMMERCIAL BANK, RATING.

The object of the study is to manage the financial and economic security of a commercial bank.

The subject of the study is credit risk management in the financial and economic security of a commercial bank.

The purpose of this research is to provide a theoretical substantiation and development of practical recommendations for management and assessment of credit risks in the system of financial and economic security of a commercial bank.

Methodical aspects of credit risk assessment in the system of financial and economic security of the bank are considered. The theoretical principles of credit risk management of a commercial bank are revealed. The comparative characteristic of economic and financial security of the enterprise is given. The modern approaches to credit risk assessment in the system of financial and economic security of a commercial bank are analyzed. The activities and directions of credit risk management organization at PJSC “Raiffeisen Bank Aval” are analyzed. Actual threats to the financial and economic security of the investigated bank related to credit risks have been identified. The ways and solutions to the credit risks in the financial and economic security system of Raiffeisen Bank Aval have been identified and proposed.

ЗМІСТ

Вступ.....	6
1 Теоретичні аспекти управління кредитними ризиками у системі фінансово-економічної безпеки комерційного банку.....	8
1.1 Поняття фінансово-економічної безпеки комерційного банку.....	8
1.2 Сутність кредитного ризику банку.....	17
1.3 Основні елементи системи управління кредитними ризиками.....	24
2 Дослідження фінансового стану та управління кредитною політикою ПАТ «Райффайзен Банк Аваль».....	32
2.1 Загальна характеристика діяльності банку.....	32
2.2 Аналіз фінансово-економічних результатів діяльності банку.....	38
2.3 Управління кредитними ризиками ПАТ «Райффайзен Банк Аваль».....	52
3 Напрями удосконалення управління кредитними ризиками комерційного банку.....	61
3.1 Формування механізму управління кредитними ризиками.....	61
3.2 Методичні підходи до управління кредитними ризиками.....	69
3.3 Розробка рекомендацій щодо удосконалення кредитної політики для ПАТ «Райффайзен Банк Аваль».....	76
Висновки.....	81
Перелік джерел посилання.....	83
Додаток А Копії публікацій.....	86

ВСТУП

Комерційний банк є активним елементом ринкової економіки. Головне призначення банку полягає в тому, щоб акумулювати грошові кошти і надавати їх в кредит. Тому комерційний банк представляє собою ділове підприємство, яке надає послуги своїм клієнтам, тобто вкладникам (кредиторам) і позичальникам, отримуючи прибуток за рахунок різниці відсотків, одержуваних від позичальників і вкладників (кредиторів) за надані кошти.

У банківській практиці управління кредитними ризиками є центральним напрямком банківської діяльності. Через потенційно небезпечні наслідки кредитного ризику важливо провести всебічний аналіз банківських можливостей по оцінці, адмініструванню, спостереженню, контролю, здійсненню та поверненню кредитів, авансів, гарантій та інших кредитних інструментів.

Теоретичні засади управління кредитними ризиками в системі фінансово-економічної безпеки вивчалися такими вченими як А. О. Єпіфанов, О. А. Криклій, В. В. Вітлінський, А. П. Ковальов, А. Б. Камінський.

Об'єктом дослідження є управління системою фінансово-економічної безпеки комерційного банку.

Предметом дослідження є управління кредитними ризиками в системі фінансово-економічної безпеки комерційного банку.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій з використання методичного інструментарію щодо управління кредитними ризиками в системі фінансово-економічної безпеки комерційного банку. Для досягнення мети атестаційної роботи необхідно вирішити наступні завдання:

- розглянути теоретичні аспекти управління кредитними ризиками в системі фінансово-економічної безпеки банку;
- визначити поняття та сутність кредитного ризику;
- розглянути особливості дослідження фінансового стану та управління кредитною політикою ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»;
- дати загальну характеристику діяльності банку;
- провести аналіз фінансово-економічних результатів діяльності банку;
- провести оцінку системи управління кредитними ризиками в ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»;
- дослідити формування механізму управління кредитними ризиками;
- визначити напрями вдосконалення організації управління кредитними ризиками в ПАТ «Райффайзен Банк Аваль».

Методичною основою для проведення дослідження є навчальна література, наукові джерела, довідники, законодавство України, фінансова звітність досліджуваного підприємства та ресурси Інтернету.

Під час дослідження були використані методи аналізу та синтезу інформації яка характеризує діяльність банку з забезпечення попередження та мінімізації кредитних ризиків; порівняння та узагальнення показників кредитних ризиків комерційного банку; інтерпретація висновків, що впливають з результатів аналізу ситуації, яка складається в управлінні кредитними ризиками комерційного банку.

Практична значущість отриманих результатів полягає у тому, що запропоновані практичні рекомендації можуть бути використані будь-якими банками для оцінки та мінімізації кредитних ризиків.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення і практичні результати проведених досліджень, висновки і рекомендації, які викладені в роботі, доповідались на 23-му Міжнародному молодіжному форумі «Радіоелектроніка і молодь в XXI столітті» (Харків, 2019).

Публікації. Результати досліджень опубліковано у 2 наукових працях, у тому числі 1 стаття у науковому збірнику і 1 тезах доповіді на форумі.

1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

1.1 Поняття фінансово-економічної безпеки комерційного банку

В умовах світової фінансової кризи багато банків опинилися особливо чутливими до подій, тому оцінка їх надійності стала однією з найбільш актуальних проблем. Надійність кредитної установи нерозривно пов'язана з його фінансово-економічною стійкістю і рівнем розвитку системи фінансової безпеки. Для профілактики і відображення як зовнішніх, так і внутрішніх загроз будь-яка кредитно-фінансова організація, від гігантської транснаціональної корпорації до невеликого спеціалізованого банку, змушена постійно займатися проблемою управління ризиками. У зв'язку з цим особливий інтерес та гостроти набули саме питання забезпечення фінансової безпеки комерційного банку.

Практична значимість фінансової безпеки в сучасних умовах вимагає розкриття її змісту. Це передбачає звернення до поняття «фінансова безпека» як категорії, що відбиває певні відносини. Тим часом в економічній літературі нині відсутнє єдине визначення фінансової безпеки. Розкриття змісту фінансової безпеки необхідно почати з розгляду поняття «безпека», керуючись загальнонауковим методом дедукції.

В існуючих визначеннях безпеки, як правило, показані об'єкти безпеки, а також те, що вони повинні бути захищені від внутрішніх і зовнішніх загроз. Але в той же час всім перерахованим визначень безпеки бракує конкретності. У них відсутнє розуміння стану захищеності і не показана її ступінь, не вказуються суб'єкти безпеки і особливості її об'єктів. Отже, ці визначення мають потребу в уточненні.

Повнішому розкриттю змісту поняття «безпека» сприяє збільшена класифікація її видів (рисунок 1.1).

Видами громадської безпеки в залежності від сфер життєдіяльності суспільства є: економічна безпека, яка представляє основу всіх інших видів, соціальна, політична, військова, екологічна, інформаційна, культурна, науково-технічна, правова і т.д. (рисунок 1.2). Всі види безпеки не можуть існувати незалежно один від одного, вони тісно взаємопов'язані і переплетені між собою.

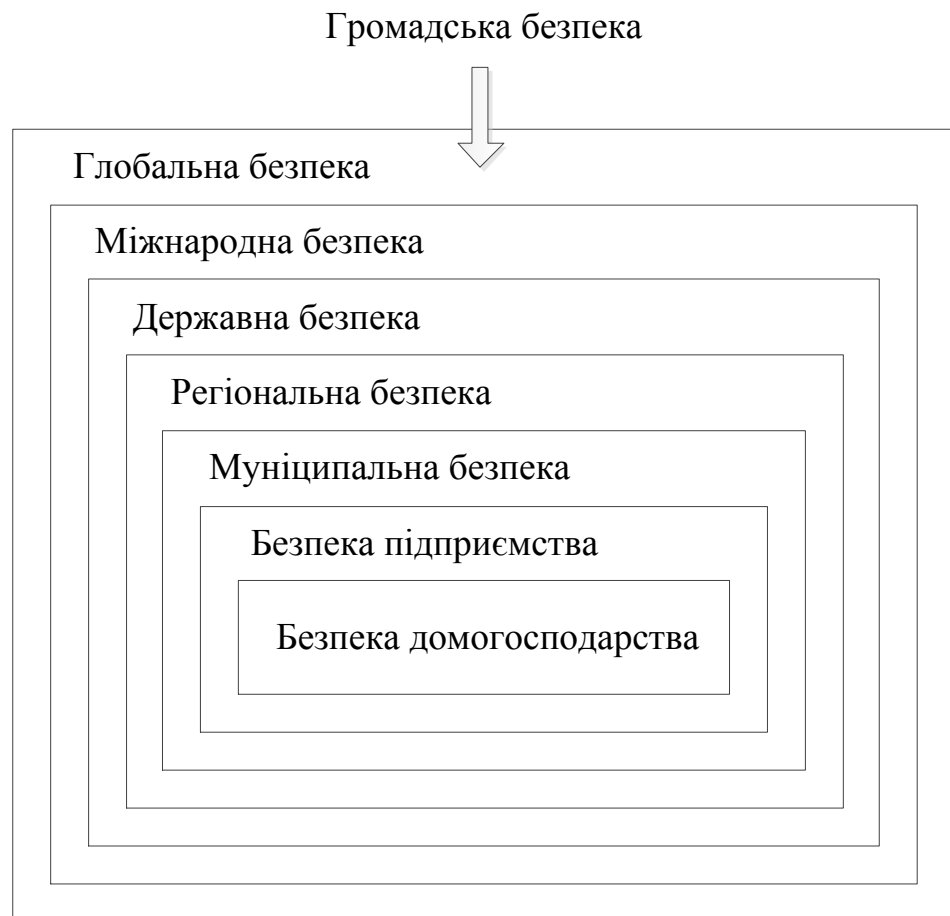

Рисунок 1.1 – Рівні громадської безпеки

Особливе місце серед видів громадської безпеки займає безпеку економічна, оскільки інші види безпеки не можуть бути реалізовані в достатній мірі без економічного забезпечення. Так, наприклад, для збереження соціальної безпеки необхідно в першу чергу забезпечити населення робочими місцями, що вимагає розвиненої промисловості, а отже, економіки. Оборона країни також неможлива без фінансування і наявності

високотехнологічного виробництва, яке в свою чергу залежить від стану економіки.

У науковій літературі представлені різні трактування поняття «економічна безпека». На думку В.Л. Тамбовцева, «під економічною безпекою тієї чи іншої системи потрібно розуміти сукупність властивостей стану її виробничої підсистеми, що забезпечує можливість досягнення цілей всієї системи» [1]. В.А. Савін вважає, що «економічна безпека являє систему захисту життєвих інтересів України. Як об'єкти захисту можуть виступати: народне господарство країни в цілому, окремі регіони країни, окремі сфери і галузі господарства, юридичні і фізичні особи, як суб'єкти господарської діяльності» [2].

Рисунок 1.2 – Місце економічної безпеки в системі видів громадської безпеки

За Л.І. Абалкіним, «економічна безпека - це стан економічної системи, який дозволяє їй розвиватися динамічно, ефективно і вирішувати соціальні завдання і при якому держава має можливість виробляти і проводити в життя незалежну економічну політику» [3].

Під економічною безпекою розуміють також «здатність економічної системи функціонувати в умовах дії загроз, своєчасно ліквідовуючи, послаблюючи або компенсуючи їх, не допускаючи надмірного накопичення; долати виникаючі несприятливі зовнішні впливи» [4].

Незважаючи на певні відмінності визначень, можна виділити дві найважливіших ознаки економічної безпеки: стійкість і прогресивний розвиток. Звісно ж, що вони є базовими для визначення рівня економічної безпеки в умовах розвитку ринкової економіки. Прогресивний розвиток передбачає перехід об'єкта з одного стану в інший, більш досконалий. Необхідність виділення даної ознаки пояснюється тим, що відсутність прогресивного розвитку об'єкта економічної безпеки різко скорочує його можливості виживання в умовах ринкової економіки, послаблює опірність і пристосовність до внутрішніх і зовнішніх загроз.

Стійкість організації характеризує міцність і надійність її елементів, вертикальних, горизонтальних та інших зв'язків усередині системи, здатність витримувати внутрішні і зовнішні «навантаження», які перешкоджають нормальному функціонуванню різних елементів системи, призводять до формування негативних, руйнівних тенденцій в області фінансової безпеки.

В умовах ринкової економіки посилення одних суб'єктів може йти за рахунок інших. Тому існує загроза ослаблення або втрати безпеки будь-якого з них. Така можливість стосується як держави, регіону, так і окремої організації. Запропоновані дві основні характеристики економічної безпеки (стійкість і прогресивний розвиток) при конкретизації суб'єкта необхідно доповнити специфічними ознаками, характерними для економічних систем, що представляють макро-, мезо- і мікрорівень.

Економічна безпека як поняття відображає певний стан її об'єкта (економіки певного рівня господарювання). Як категорія економічна безпека являє собою систему економічних відносин між суб'єктами з приводу забезпечення умов функціонування і розвитку об'єктів економічної безпеки. До суб'єктів економічних відносин можна віднести органи державної, регіональної, муніципальної влади, служби безпеки в організаціях, а також суб'єктів економіки, що побічно впливають на забезпечення економічної безпеки, в тому числі суб'єктів господарювання інших рівнів, населення або трудові колективи, громадські організації, засоби масової інформації і т. д.

Факт наявності такої безпеки можна розглядати як економічне благо. Благами стають і заходи щодо забезпечення стану, що характеризується як економічна безпека. Економічні блага є результатом виробництва і виступають у формі результату застосованих зусиль нікого економічного агента. З огляду на це, пропонуємо розглядати економічну безпеку як благо не тільки для кожного окремого господарського рівня, але і як загальне благо, що охоплює всі рівні. Так, заходи щодо забезпечення економічної безпеки держави робляться виконавчими і законодавчими органами державної влади. Споживається дане благо не тільки самою державою, а й кожним окремим регіоном і організацією. Причому для останніх економічна безпека держави постає як суспільне благо, спожите колективно усіма господарюючими суб'єктами незалежно від того, оплачена ця послуга чи ні.

Таким чином, економічна безпека виступає як благо, що надається на платній або безоплатній основі різним суб'єктам економіки, починаючи від особистої безпеки і закінчуючи безпекою держави в цілому.

Підхід до безпеки як до блага дозволяє уточнити зміст економічних відносин з приводу забезпечення економічної безпеки. Вони постають як відносини, безпосередньо пов'язані з виробництвом громадських, змішаних або приватних благ, що забезпечують економічну безпеку на різних рівнях господарської діяльності.

Уточнення поняття економічної безпеки і розгляд її як економічної категорії особливо важливий в період ринкових перетворень, які обумовлюють мінливість зовнішніх умов і нестійкість функціонування. Тому без урахування відповідальних за економічною безпекою суспільних відносин неможливе формування економічної політики банківського сектора економіки і збереження ним своєї незалежності.

Якщо робіт вітчизняних вчених і спеціалістів з економічної безпеки досить багато, то термін «фінансова безпека» отримав недостатню розробленість, особливо для кредитних установ. При цьому, терміни «економічна безпека» і «фінансова безпека» тісно пов'язані між собою, а для кредитної установи цей взаємозв'язок має більше значення.

Це обумовлено специфікою діяльності кредитних установ, які, з одного боку, привертають тимчасово вільні грошові кошти у населення і господарюючих суб'єктів і зобов'язані здійснити їх повернення в певні угодою з ними терміни, а з іншого боку, розміщують залучені ресурси від свого імені, на умовах зворотності, терміновості, платності і забезпеченості. Всі фактори, що впливають на економічну безпеку банку, мають фінансовий характер.

Аналіз існуючих поглядів на проблему дозволив дати наступне визначення поняттю «фінансова безпека»:

– для банківської системи це забезпечення такого розвитку комерційних банків, при якому створювалися б необхідні (прийнятні) фінансові умови і ресурси для їх соціально-економічної стабільності та розвитку, збереження цілісності та єдності банківської системи (включаючи грошову, бюджетну, кредитну, податкову і валютну системи), успішного протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам в цілому і по конкретному банку зокрема;

– для комерційного банку це його здатність зберігати і нарощувати фінансовий потенціал, який використовується для вирішення його

стратегічних цілей та завдань, а також забезпечувати незалежність і стабільність свого функціонування.

Фінансова безпека постає як синтетична категорія економічної теорії та політології, яка відображає відносини, що визначають фінансову незалежність або залежність, стабільність або вразливість, економічний примус або економічний суверенітет і тому подібні явища, так чи інакше пов'язані з фінансовою безпекою.

Формування багатокладної ринкової економіки в Україні, а також ослаблення системи державного регулювання за її станом сприяло значному зростанню кількісних і якісних загроз фінансової безпеки. Багатокритеріальна класифікація загроз фінансової безпеки:

а) За сферою виникнення:

- 1) ендогенні;
- 2) екзогенні.

б) За джерелом виникнення:

- 1) об'єктивні;
- 2) суб'єктивні.

в) За природою виникнення:

- 1) економічні;
- 2) політичні;
- 3) соціальні;
- 4) правові;
- 5) фінансові.

г) За ступенем вірогідності виникнення:

- 1) неймовірні;
- 2) малоймовірні;
- 3) вельми ймовірні;
- 4) цілком ймовірні.

д) За масштабом виникнення:

- 1) точкові;

- 2) локальні;
 - 3) загальні.
- е) За розміром матеріальної шкоди:
- 1) незначні;
 - 2) значні;
 - 3) катастрофічні.
- ж) За поширенням наслідків:
- 1) загальні;
 - 2) локальні.
- з) За можливістю прогнозування:
- 1) передбачувані;
 - 2) непередбачувані.
- и) За можливістю виявлення:
- 1) явні;
 - 2) приховані.
- к) За віддаленістю у часі:
- 1) безпосередні;
 - 2) близькі;
 - 3) віддалені.
- л) За можливістю реалізації:
- 1) реальні;
 - 2) потенційні.
- м) За можливістю запобігання:
- 1) форс мажорні;
 - 2) не форс мажорні.

Вивчення факторів стійкості банківської сфери призвело до розуміння необхідності аналізу існуючих підходів до визначення ключових термінів «фінансово-економічна безпека» та «фінансово-економічна безпека банку (банківської діяльності)».

Незважаючи на різноманіття в економічній літературі думок щодо суті поняття «фінансово-економічна безпека», в цілому вони ідентифікують принципово схожі істотні ознаки, а саме:

- безпека як здатність національної економічної системи до ефективного і сталого розвитку [5];
- безпека як забезпечення динамічного зростання економіки і задоволення потреб суб'єктів економічних відносин, необхідного рівня конкурентності [6];
- безпека як достатність забезпечення власними фінансовими та іншими необхідними ресурсами, створення сприятливих умов для розвитку економіки, підвищення рівня конкурентоспроможності всіх секторів господарства та захищеність життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави в соціально-економічній сфері від внутрішніх і зовнішніх загроз [7].

В останньому випадку термін «фінансово-економічна безпека» трактується як «сукупність умов і факторів, стану політичних та економічних інститутів, що забезпечують стабільний стан національної економіки і задоволення інтересів і потреб суб'єктів економічних відносин».

Виходячи із зазначених визначень, очевидно, що на стійкість і рівень фінансово-економічної безпеки впливають, в числі інших факторів стан політичних та громадських інститутів. При цьому навмисно допускається ототожнення понять «фінансова безпека» та «економічна безпека», оскільки перший термін як забезпечення захисту фінансових інтересів господарюючих суб'єктів, є складовою частиною другого, але виділяється окремо з огляду на надзвичайну значимість для визначення та мінімізації ризиків. Ще однією причиною правомірності ототожнення стала наростаюча роль банківського сектора (фінансових інститутів) в забезпеченні ефективного функціонування національної економіки.

Фінансово-економічна безпека банківської діяльності є складовою частиною фінансово-економічної безпеки національної економіки і

відображає специфіку галузі, а саме – стабільність і збалансованість розвитку фінансово-кредитних установ і ефективність роботи Національного банку України, як макро-регулятора.

1.2 Сутність кредитного ризику банку

Кредитні операції комерційних банків є одним з найважливіших видів банківської діяльності. На фінансовому ринку кредитування зберігає позицію найбільш дохідної статті активів кредитних організацій, хоча і найбільш ризикованою. Кредитний ризик, таким чином, був і залишається основним видом банківського ризику.

Кредитний ризик – це ризик неповернення позичальником основного боргу і відсотків (в ширшому розумінні сюди відносяться будь-які ризики банку, пов'язані з невиконанням іншими учасниками ринку своїх зобов'язань перед банком) [7]. Виявом ступеня ризику кредитних операцій є найбільш висока процентна ставка за операціями, які мають кредитну природу (власне кредити, факторинг, облік векселів, надання гарантій) в порівнянні з іншими активами. Ставки по кредиту повинні компенсувати банку вартість наданих на строк коштів, ризик зміни вартості забезпечення і ризик невиконання позичальником зобов'язань. Ризик невиконання позичальником зобов'язань визначається великою кількістю чинників, об'єднаним в поняття кредитоспроможність клієнта: юридична правоздатність, фінансове становище, репутація клієнта, якість пропонованого забезпечення, прогноз розвитку фірми, ринковий ризик і так далі. Правильність оцінки залежить від обґрунтованості вибору методики оцінки, своєчасного реагування на зміну фінансового стану клієнта.

Неповернення кредитів, особливо великих, може привести банк до банкрутства, а в силу його положення в економіці, до цілого ряду банкрутств,

пов'язаних з ним підприємств, банків і приватних осіб. Тому управління кредитним ризиком є необхідною частиною стратегії і тактики виживання і розвитку будь-якого комерційного банку. В економічній літературі, як зарубіжної, так і вітчизняної, кредитний ризик приділяється найбільш пильну увагу. Це пов'язано з тим, що банківському кредитуванню відводиться провідна роль при формуванні портфеля активів, а також завдяки тому, що кредитний ризик присутній в усіх балансових активах, якими володіє банк, і в позабалансових операціях, в яких банк бере участь.

Найбільш часто кредитний ризик визначають як ризик несплати позичальником основного боргу і відсотків по обслуговуванню кредитів або ймовірність недотримання позичальником початкових умов кредитного договору.

Однак, з огляду на вищесказане, можна дати більш повне визначення: кредитний ризик – ймовірність втрат, що виникають при несприятливій зміні структури грошових потоків банку в результаті невиконання (або неточного виконання) клієнтами, контрагентами або емітентами своїх зобов'язань перед банком або зобов'язань за угодами, гарантованим банком. До цієї категорії потрапляють ризики, пов'язані як із здійсненням прямого кредитування позичальників і наданням їм послуг кредитного характеру, так і ризики, пов'язані з порушеннями умов розрахунків по операціях, що укладаються банком на відкритому ринку [9].

До числа таких операцій відносяться:

- надані і отримані кредити (позики);
- розміщені і залучені депозити;
- інші розміщені кошти, включаючи вимоги на отримання (повернення) боргових цінних паперів, акцій і векселів, наданих за договором позики;
- враховані векселі;
- сплата кредитною організацією бенефіціару за банківськими гарантіями, не стягнута з принципала;

- грошові вимоги кредитної організації по операціях фінансування під відступлення грошової вимоги (факторинг);
- вимоги кредитної організації за придбаними за угодою прав (поступка вимоги);
- вимоги кредитної організації за придбаними на вторинному ринку заставних;
- вимоги кредитної організації по операціях продажу (купівлі) фінансових активів з відстрочкою платежу (поставки фінансових активів);
- вимоги кредитної організації до платників по оплаченим акредитивами (в частині непокритих експортних і імпортних акредитивів);
- вимоги до контрагента щодо повернення грошових коштів за другою частиною операції з придбання цінних паперів або інших фінансових активів із зобов'язанням їх зворотного відчуження в разі, якщо цінні папери не котуються;
- вимоги кредитної організації (лізингодавця) до лізингоодержувача за операціями фінансової оренди (лізингу).

Ступінь кредитного ризику залежить від наступних факторів:

- економічної і політичної ситуації в країні та регіоні, тобто на неї впливають макроекономічні і мікроекономічні фактори (кризовий стан економіки перехідного періоду, незавершеність формування банківської системи і т.д.);
- ступеня концентрації кредитної діяльності в окремих галузях, чутливих до змін в економіці (тобто значний обсяг сум, виданих вузькому колу позичальників або галузей);
- кредитоспроможності, репутації і типів позичальників за формами власності, власності та його взаємовідносин з постачальниками та іншими кредиторами;
- банкрутства позичальника;
- велику питому вагу кредитів та інших банківських контрактів, що припадають на клієнтів, які відчувають фінансові труднощі;

- питомої ваги нових і недавно залучених клієнтів, про яких банк не має достатню інформацію;
- зловживань з боку позичальника, шахрайства;
- прийняття в якості застави важкореалізовуваних або схильних до швидкого знецінення цінностей або нездатності отримати відповідне забезпечення для кредиту, втрата застави;
- диверсифікації кредитного портфеля;
- точності техніко-економічного обґрунтування кредитної угоди і комерційного або інвестиційного проекту;
- внесення частих змін в політику кредитної організації з надання кредитів і формування портфеля виданих кредитів;
- виду, форми і розміру кредиту, що надається і його забезпечення і т.д.

Оскільки на практиці ці фактори можуть діяти в протилежних напрямках, то вплив позитивних факторів нівелює дію негативних, а якщо вони діють в одному напрямку, то можливо і інше – негативний вплив одного фактора буде збільшуватися дією іншого. Перераховані фактори кредитного ризику можна згрупувати як зовнішні і внутрішні (рисунк 1.3).

До групи зовнішніх чинників належать: стан і перспективи розвитку економіки країни в цілому, грошово-кредитна, зовнішня і внутрішня політика держави та можливі її зміни в результаті державного регулювання. До зовнішніх кредитних ризиків відносяться: політичний, макроекономічний, соціальний, інфляційний, галузевої, регіональний, ризик законодавчих змін (наприклад, створення регулятивних сприятливих умов для надання одних видів кредитів і обмежень по іншим), ризик зміни процентної ставки. Кредитна організація не може точно прогнозувати рівень відсотка, а тільки врахувати при управлінні кредитними ризиками додаткові резерви на покриття можливих збитків як прямого, так і прихованого характеру.

Внутрішні чинники можуть бути пов'язані як з діяльністю банку-кредитора, так і з діяльністю позичальника.

Рисунок 1.3 – Фактори, від яких залежить ступінь кредитного ризику

До першої групи факторів відносяться: рівень менеджменту на всіх рівнях кредитної організації, тип ринкової стратегії, здатність розробляти, пропонувати і просувати нові кредитні продукти, адекватність вибору кредитної політики, структура кредитного портфеля, фактори тимчасового ризику (при тривалому терміні кредитної угоди підвищується ймовірність зміни відсотка, валютних курсів, доходів за цінними паперами, процентної маржі і т.д.), дострокове відкликання кредиту в зв'язку з невиконанням умов кредитного договору, кваліфікація персоналу, якість технологій і т.д.

Слід зазначити, що зазначені вище зовнішні чинники кредитного ризику також пов'язані з діяльністю банку - вони визначають умови його

функціонування. Однак ці зв'язки різні за своїм характером: зовнішні фактори не залежать від діяльності банку, а внутрішні - залежать.

Як вже говорилося, виділяється група чинників, пов'язаних з діяльністю позичальника або іншого контрагента операції кредитного характеру. Сюди відносяться зміст і умови комерційної діяльності позичальника, його кредитоспроможність, рівень менеджменту, репутація, фактори ризику, пов'язані з об'єктом кредитування.

Фактори кредитного ризику є основними критеріями його класифікації. Залежно від сфери дії факторів виділяються внутрішні і зовнішні кредитні ризики; від ступеня зв'язку факторів з діяльністю банку - кредитний ризик, залежний або незалежний від діяльності банку. Кредитні ризики, залежні від діяльності банку, з урахуванням її масштабів діляться на фундаментальні (пов'язані з прийняттям рішень менеджерами, що займаються управлінням активними і пасивними операціями); комерційні (пов'язані з напрямком діяльності ЦФО); індивідуальні та сукупні (ризик кредитного портфеля, ризик сукупності операцій кредитного характеру).

До фундаментальних кредитних ризиків відносяться ризики, пов'язані зі стандартами маржі застави, прийняттям рішень про видачу позик позичальникам, що не відповідає стандартам банку, а також є наслідком процентного і валютного ризику банку і т.д.

Комерційні ризики пов'язані з кредитною політикою щодо малого бізнесу, великих і середніх клієнтів – юридичних і фізичних осіб, з окремими напрямками кредитної діяльності банку.

Індивідуальні кредитні ризики включають ризик кредитного продукту, послуги, операції (угоди), а також ризик позичальника або іншого контрагента.

Факторами ризику кредитного продукту (послуги) є, по-перше, його відповідність потребам позичальника (особливо по терміну і сумі); по-друге, чинники ділового ризику, що впливають із змісту кредитованого заходу; по-третє, надійність джерел погашення; по-четверте, достатність і якість

забезпечення. Крім того, фактори кредитного ризику можуть витікати з операційного ризику, так як в процесі створення продукту і його різновиди – послуги – можуть бути допущені технологічні та бухгалтерські помилки в документах, а також зловживання.

Технологія (механізм) надання конкретної кредитної послуги, яку можна умовно назвати видом кредиту, являє собою певний напрям кредитної діяльності банку [10]. Вид кредиту також дозволяє класифікувати кредитні ризики: ризики кредитування за овердрафтом, на основі кредитної лінії і т.д. Для видів кредиту характерно як загальне, так і специфічне прояв кредитних ризиків.

Кредитний ризик в однаковій мірі відноситься як до банків, так і до клієнтів і може бути пов'язаний з імовірністю спаду виробництва або попиту на продукцію певної галузі, невиконанням з якихось причин договірних відносин, трансформацією видів ресурсів (найчастіше за все по терміну) і форс мажорними обставинами.

Розглядаючи питання про сутність кредитного ризику, необхідно визначити його як ризик, пов'язаний з рухом кредиту. Сутність кредитного ризику знаходиться в нерозривному зв'язку з сутністю категорій кредиту (тобто формою руху позичкового капіталу). Отже, сферою виникнення кредитного ризику може бути одна зі стадій руху позичає вартості.

У процесі кругообігу позичає вартості принцип зворотності пронизує весь рух кредиту і є загальним і об'єктивним властивістю будь-якої кредитної угоди. Отже, порушення з яких-небудь причин загального властивості кредиту призводить до виникнення негативних наслідків, збитків, втрат від неповернення позики, тобто до кредитного ризику [11]. Однією з сутнісних характеристик кредитного ризику є недотримання принципу повернення кредиту, що виникає в результаті розриву кругообігу руху позичає вартості.

1.3 Основні елементи системи управління кредитними ризиками

Основним завданням регулювання ризиків є підтримання прийнятних співвідношень прибутковості з показниками безпеки і ліквідності в процесі управління активами і пасивами банку, тобто мінімізація банківських втрат.

Ефективне управління рівнем ризику має вирішувати цілий ряд проблем – від відстеження (моніторингу) ризику до його вартісної оцінки.

Рівень ризику, пов'язаного з тією або іншою подією, постійно змінюється через динамічного характеру зовнішнього оточення банків [15]. Це змушує банк регулярно уточнювати своє місце на ринку, давати оцінку ризику тих чи інших подій, переглядати відносини з клієнтами й оцінювати якість власних активів і пасивів, отже, коректувати свою політику в області управління ризиками.

Кожен банк повинен думати про мінімізації своїх ризиків. Це потрібно для його виживання і для здорового розвитку банківської системи країни. Мінімізація ризиків – це політика зниження втрат, інакше звана управлінням ризиками. Цей процес управління включає в себе: передбачення ризиків, визначення їх ймовірних розмірів і наслідків, розробку і реалізацію заходів щодо запобігання або мінімізації пов'язаних з ними втрат.

Все це передбачає розробку кожним банком власної стратегії управління ризиками, що дозволяє своєчасно і послідовно використовувати всі можливості розвитку банку й одночасно утримувати ризики на прийнятному і керованому рівні.

Управління кредитним ризиком складається з наступних етапів:

- оцінка кредитного ризику;
- моніторинг кредитного ризику;
- регулювання кредитного ризику.

В основу системи банківського управління кредитними ризиками повинні бути покладені такі базові елементи [15]:

– формування політики управління ризиками. Така політика повинна включати в себе заходи щодо запобігання ряду несприятливих ситуацій і пом'якшення наслідків тих з них, які неможливо виключити повністю. Кредитний комітет банку повинен розглядати тільки кредитні заявки, які відповідають встановленому політиці управління ризиками;

– розробка рекомендацій, що регламентують процедуру укладення кредитного договору. Вони повинні визначати склад документації, що супроводжує кредитну заявку; перевірку кредитоспроможності, платоспроможності клієнтів, їх класифікацію за надійністю, засновану на кредитній історії, стан банківських рахунків і зобов'язань; порядок дій з проведення експертного аналізу проекту, що кредитується, перевірки інформації службою безпеки, оформлення кредитного договору. Необхідні докладно описані регламенти проведення і контролю кредитної операції, затвердження переліку осіб, які приймають рішення по кредитуванню, розмежування їх обов'язків і відповідальності; розробка бланків документів;

– поінформованість про ризик. Процес управління ризиками повинен зачіпати кожного співробітника банку, прийняття рішень про проведення банківської операції роблять лише після всебічного аналізу ризиків, що виникають в результаті такої операції. Співробітники Банку, що здійснюють операції, схильні до ризиків, обізнані про ризик операцій і здійснюють ідентифікацію, аналіз та оцінку ризиків перед здійсненням операцій. У банках повинні діяти нормативні документи, що регламентують порядок здійснення всіх операцій, схильних до ризиків. Проведення нових банківських операцій при відсутності нормативних документів або відповідних рішень колегіальних органів, що регламентують порядок їх здійснення, не допускається;

– поділ повноважень. Повинна бути реалізована управлінська структура, в якій відсутній конфлікт інтересів: розділені обов'язки підрозділів і співробітників банку, які здійснюють операції, схильні до

кредитного ризику, які враховують операції (в бухгалтерському та / або управлінському обліку), і здійснюють функції управління і контролю ризиків;

- контроль за проведенням операцій. За вчиненням операції, схильною до кредитного ризику, здійснюється попередній, поточний і наступний контроль;

- контроль з боку керівництва і колегіальних органів. У банку повинна діяти система лімітів і обмежень, що дозволяє забезпечити прийнятний рівень ризиків по агрегованих позиціях Банку. Керівництво банку, його колегіальні органи повинні регулярно повинні розглядати звіти про рівень прийнятих банком ризиків і фактах порушень встановлених процедур, лімітів та обмежень;

- збір інформації про кредитний ризик і застосування системи його оцінки, що включають: розробку системи кількісних і якісних показників за всіма значущих чинників кредитного ризику; визначення оптимальних і критичних значень для кожного фактора кредитного ризику окремо і кредитного ризику в цілому; проведення загальної оцінки кредитоспроможності кожного потенційного позичальника; розробку стандартів банку щодо якості кредитів і дотримання вимог, що встановлюються регулюючими органами; класифікацію виданих кредитів за ступенем ризику;

- використання інформаційних технологій. Процес управління кредитними ризиками будується на основі використання сучасних інформаційних технологій. Повинні застосовуватися інформаційні системи, що дозволяють своєчасно ідентифікувати, аналізувати, оцінювати, управляти і контролювати ризики;

- постійне вдосконалення систем управління ризиками. Передбачає постійно вдосконалювати всі елементи управління ризиками, включаючи інформаційні системи, процедури і технології з урахуванням стратегічних

завдань, змін у зовнішньому середовищі, нововведень у світовій практиці управління ризиками;

- поєднання централізованого та децентралізованого підходів управління ризиками. Припускає, що повинні поєднуватися централізований і децентралізований підходи управління ризиками. Колегіальні органи стверджують методики розрахунку лімітів і / або ліміти для територіальних банків. Відповідно до затверджених методик розрахунку лімітів і / або в рамках затверджених лімітів територіальні банки самостійно рішенням уповноваженого колегіального органу територіального банку стверджують ліміти для своїх підрозділів;

- проведення заходів по мінімізації ризику, тобто по зменшенню величини можливих збитків і їх впливу на платоспроможність банку, що включають: створення спеціальних резервів на випадок неповернення боргу і їх відображення в балансі банку; перекладання ризику на майно позичальника або третіх осіб (гарантів, поручителів) оформленням застави; передача ризику страхової компанії. Як правило, страх не ризик неповернення кредитів, а об'єкт кредитування і (або) його заставне забезпечення (від пожежі, вибуху газу, удару блискавки, стихійних лих, пошкоджень водою, крадіжки, злочинних дій третіх осіб та інше). Страхування проводиться за рахунок позичальника, але вигодонабувачем може виступати банк;

- поділ ризику при консорціальному (синдикованому) кредитуванні;
- портфельна і географічна диверсифікація ризику серед не пов'язаних між собою клієнтів;

- зміна або передача (продаж) прав вимоги за кредитним договором.

Базові елементи системи банківського управління кредитними ризиками вказані на рисунку 1.4.

Рисунок 1.4 – Базові елементи системи банківського управління кредитними ризиками

Очевидно, що найбільший вплив на ступінь кредитного ризику становлять фактори кредитоспроможності клієнта, а також ті зміни, які зачіпають кон'юнктуру ринків, на яких діє позичальник. Саме через неплатоспроможність позичальників не можуть виконувати зобов'язання за

кредитним договором, змушуючи банк шукати шляхи вирішення питань, що стосуються погашення проблемних позик.

Управління кредитним ризиком передбачає застосування сукупності методів та інструментів мінімізації ризику.

Банки надають кредити різним юридичним і фізичним особам з власних і позикових ресурсів. Кошти банку формуються за рахунок клієнтських грошей на розрахункових, поточних, термінових і інших рахунках; міжбанківського кредиту; коштів, мобілізованих банком у тимчасове користування шляхом випуску цінних боргових паперів і т. д.

Управління кредитними ризиками є основним у банківській справі. Ключовими елементами ефективного управління є добре розвинені кредитна політика, хороше управління портфелем, ефективний моніторинг кредитного портфеля.

Кредитна політика створює основу всього процесу управління кредитними операціями.

Кредитна політика визначає завдання і пріоритети кредитної діяльності банків. У питанні про змістовний бік кредитної політики банку існують різні напрямки. Наприклад, в фінансово-кредитному словнику кредитна політика трактується як складова частина економічної політики, яка представляє собою систему заходів в області кредитування народного господарства. У зарубіжній науковій літературі кредитна політика трактується як засіб для досягнення послідовно пов'язаних дій при кредитуванні, де принципи являють собою основу визначення відповідної політики і способів її здійснення.

Деякі автори вважають, що кредитна політика – це стратегія і тактика банку в області кредитних операцій [15]. Кредитна політика в частині стратегії вбирає в себе пріоритети, принципи та змістовні мети конкретного банку на кредитному ринку, а в частині тактики - фінансовий та інший інструментарій, який використовується даним банком для реалізації його цілей при здійсненні кредитних угод, правила їх здійснення і порядок

організації кредитного процесу . Кредитна політика є однією з граней широкого спектра політики, що проводиться банком в його діяльності, тому основним моментом при розробці банківської кредитної політики є правильна постановка цілей і вибір відповідних інструментів для її реалізації.

Розглядаючи кредитну політику банку як елемент банківської політики, слід підкреслити, що цілі кредитної політики знаходяться в органічному зв'язку з загальними стратегічними цілями банку, узгоджуються з цілями його банківської політики. Виходячи з цього, метою кредитної політики є створення умов для ефективного розміщення залучених коштів, забезпечення стабільного зростання прибутку банку.

Найважливіші загальні принципи кредитної політики банку: наукова обґрунтованість, оптимальність, ефективність, а також єдність всіх елементів кредитної політики, оскільки тільки науково обґрунтована кредитна політика, сформована з урахуванням об'єктивних реалій життя, дозволяє найбільш повно виразити інтереси держави, банку і його клієнтів. Специфічними принципами кредитної політики комерційного банку є: прибутковість, безпека і надійність.

Таким чином, кредитну політику можна визначити як систему заходів банку в області кредитування його клієнтів, що здійснюються банком для реалізації його стратегії і тактики, з визначенням пріоритетів у процесі розвитку кредитних відносин, з одного боку, і функціонування кредитного механізму – з іншого.

Кредитна політика комерційного банку має внутрішню структуру, яка включає:

- стратегію банку по розробці основних напрямків кредитного процесу;
- тактику банку по організації кредитування;
- контроль за реалізацією кредитної політики.

У свою чергу, внутрішня структура кредитної політики повинна відображати наступні ключові елементи:

- організацію кредитної діяльності;
- управління кредитним портфелем;
- контроль над кредитуванням;
- принципи розподілу повноважень;
- загальні критерії відбору кредитів;

Робота банку, пов'язана з управлінням кредитним ризиком, повинна носити комплексний характер, охоплювати всю організацію і зміст кредитної діяльності банку. При цьому під управлінням кредитним ризиком розуміється комплекс заходів, спрямованих на зниження ймовірності неповернення виданих кредитів і (або) зменшення пов'язаних з цим збитків.

Таким чином, можна зробити висновки про те, що банківський ризик – це притаманна банківській діяльності можливість (ймовірність) отримання кредитної організацією втрат і (або) погіршення ліквідності внаслідок настання несприятливих подій, пов'язаних з внутрішніми факторами (складність організаційної структури, рівень кваліфікації службовців, організаційні зміни, плинність кадрів і т.д.) і (або) зовнішніми чинниками (зміна економічних умов діяльності кредитної організації, що застосовуються технології і т.д.).

Одним з основних банківських ризиків є кредитний, тобто ризик виникнення у банку збитків внаслідок невиконання, несвоєчасного або неповного виконання боржником фінансових зобов'язань перед банком відповідно до умов договору. З метою мінімізації даного ризику, банку необхідно розробити грамотну політику управління ризиком, що дозволяє найбільш повно оцінити його і вжити всіх необхідних заходів, що дозволяють зменшити або уникнути втрати.

2 ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНОЮ ПОЛІТИКОЮ ПАТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ»

2.1 Загальна характеристика діяльності банку

Публічне акціонерне товариство «Райффайзен Банк Аваль» (скорочена назва – АТ «Райффайзен Банк Аваль») зареєстровано 27 березня 1992 року (до 25 вересня 2006 року – Акціонерний поштово-пенсійний банк «Аваль»). Із жовтня 2005 року банк став частиною банківської групи Райффайзен Інтернаціональ Банк-Холдинг АГ, Австрія (із жовтня 2010 р. – Райффайзен Банк Інтернаціональ АГ. Станом на 1 січня 2015 року РБІ володів 96,4 % акцій українського банку) [16].

Широкий перелік стандартних та новітніх банківських послуг надаються більш ніж 3 млн. клієнтам Райффайзен Банку Аваль через загальнонаціональну мережу, до якої станом на 1 січня 2015 року входили 674 відділень у великих містах, обласних та районних центрах, окремих селищах у всіх регіонах України.

Вагомі успіхи банку традиційно визнають і в Україні, і за її межами впливові видання та експерти, рейтингові компанії, партнери та клієнти.

Зокрема, у 2012 році Райффайзен Банк Аваль удруге визнано найкращим банком в Україні у межах дослідження Eurasian Bank Survey 2012, яке проводиться виданням Business New Europe (bne) [16].

Його названо також найкращим недержавним банком України у межах рейтингу «30 найнадійніших установ банківського сектору», складеного журналом «Кореспондент» та інвестиційною компанією Dragon Capital.

У рамках регулярних досліджень компанії GfK Ukraine Райффайзен Банк Аваль у 2012 році отримав найвищу оцінку репутації серед українських банків, відзначався як лідер за рівнем задоволеності клієнтів та за привабливістю для потенційних клієнтів, а також був визнаний найкращим у наданні послуг корпоративним клієнтам.

Банк зберіг за собою перше місце серед українських банків із західним капіталом у репутаційному рейтингу «Goodwill-фактор», який регулярно у минулому році складала компанія NOKs fishes та журнал «Власть денег» [16].

Міжнародна платіжна система Visa відзначила Райффайзен Банк Аваль як «Банк високої платіжної культури та якісного клієнтського портфеля», а також визнала найкращим банком із продажу комерційних продуктів Visa у 2012 році в Україні.

У травні 2015 році Європейський банк реконструкції та розвитку вкотре відзначив Райффайзен Банк Аваль як найактивніший банк-емітент в Україні за програмою сприяння торгівлі (TFP) за результатами роботи в 2014 році.

Райффайзен Банк Аваль є провідним банком України, що пропонує приватним клієнтам широкий перелік банківських послуг, зокрема – розміщення коштів на поточних і депозитних рахунках, платіжні картки міжнародних систем MasterCard International та Visa International (у тому числі – кредитні), грошові перекази в національній та іноземній валютах, споживче кредитування та багато інших [16].

Банк активно співпрацює з представниками малого та середнього бізнесу (річний обсяг реалізації до 5 млн. євро), надаючи їм повний перелік послуг для максимально ефективного розвитку бізнесу.

Загальна кількість клієнтів банку на початок 2013 року – близько 3 млн.

Банк має ефективну структуру управління, побудовану на чіткому розподілі на бізнес-лінії та вертикалі підтримки (інформаційні технології та операційна підтримка, контролінг, безпека та інші), створені на рівні Центрального офісу та в регіонах [16]. Як і всі міжнародні банки, Райффайзен Банк Аваль має чітке розмежування функцій фронт-офісу та бек-офісу, що підвищує якість обслуговування клієнтів та сприяє зменшенню ризиків.

Вищим органом комерційного банку є загальні збори акціонерів, що повинні проходити не рідше одного разу на рік. На ньому присутні представники всіх акціонерів банку на підставі довіреності. Загальні збори правомочні вирішувати винесені на його розгляд питання, якщо в засіданні бере участь не менше трьох чвертей акціонерів банку.

Загальне керівництво діяльністю банку здійснює Рада Національного банку. На нього покладаються також спостереження і контроль за роботою правління банку. Склад ради, порядок і терміни виборів його членів визначає загальні напрямки діяльності банку, розглядає проекти кредитних і інших планів банку, затверджує, плани доходів і витрат і прибутку банку, розглядає питання про відкриття і закриття філій банку та інші питання, пов'язані з діяльністю банку, його взаєминами з клієнтами і перспективами розвитку.

Безпосередньо діяльністю комерційного банку керує Правління. Воно несе відповідальність перед загальними зборами акціонерів і радою банку. Правління складається з голови правління (президента), його заступників (віце-президентів) і інших членів.

Можна визначити коло повноважень кожного підрозділу.

Відділ економічного і фінансового аналізу - подає пропозиції про процентні ставки для затвердження Комітетом з управління активами і пасивами. Він в свою чергу, стверджує процентні ставки при випуску векселів і ставки дострокової оплати векселів.

Відділ по роботі з цінними паперами:

- проводить попередні переговори і укладає угоди з клієнтами;
- оформляє розпорядження на випуск векселів;
- формує пропозиції до Комітету з управління активами і пасивами за ставками дострокового обліку векселів;
- доводить до зацікавлених підрозділів затвержені ставки;
- оформляє випуск відповідно до Інструкції Векселі;
- отримує і систематизує інформацію про операції з векселями, передану з філій банку;

- веде єдиний реєстр векселів, випущених і банком і філіями;
- проводить переговори з клієнтами по оплаті векселів;
- приймає вексель у клієнтів;
- здійснює перевірку векселів;
- оформляє розпорядження в Відділ внутрішньобанківських операцій на платіж за векселями;
- здійснює контроль за дотриманням затверджених Комітетом з управління активами і пасивами процентних ставок і ставок дострокового викупу;
- здійснює контроль за виконанням угод;
- здійснює звірку даних з Відділом внутрішніх операцій;
- контролює ліміт на випуск векселів.

Відділ внутрішньобанківських операцій:

- здійснює бухгалтерський облік операцій з векселями на підставі розпорядження Відділу по роботі з цінними паперами;
- здійснює позабалансовий облік векселів і видає бланки векселів уповноваженому співробітнику Відділу по роботі з цінними паперами.

Відділ грошового обігу:

- отримує типографічні бланки векселів, перераховує, перевіряє їх нумерацію і якість виготовлення;
- видає бланки векселів уповноваженому співробітнику Відділу по роботі з цінними паперами.

Операційний відділ:

- приймає бланки погашених векселів;
- отримує і знищує зіпсовані бланки векселів.

Служба економічної безпеки - забезпечує захист економічних інтересів банку при випуску, продажу та погашення векселів у випадках виявлення недобросовісних або злочинних дій клієнтів і партнерів банку, а також у випадку загрози виникнення таких дій.

Служба внутрішнього контролю:

- здійснює контроль і перевірку достовірності реєстру векселів;
- оцінює якість поточного контролю і взаємодії між підрозділами.

Широкий перелік банківських послуг надаються клієнтам Райффайзен Банку Аваль через загальнонаціональну мережу, до якої станом на кінець 2013 року входили 798 діючих підрозділи, а саме:

- 711 повнофункціональних відділення, що надають повний перелік стандартних банківських послуг приватним особам та клієнтам мікробізнесу, малого, середнього й корпоративного бізнесу;
- 85 комісійних відділень, що обслуговують приватних клієнтів, здійснюючи касові операції;
- відділення, що обслуговують VIP-клієнтів.

Переважна більшість відділень Райффайзен Банку Аваль є повнофункціональними, тобто вони надають повний перелік стандартних банківських послуг приватним та корпоративним клієнтам, а також малому та мікробізнесу. Крім того, у мережі банку працюють комісійні відділення на території Державної митної служби України та у представництвах/магазинах компанії «МТС Україна» — корпоративного клієнта банку [16].

Мережа самообслуговування банку на кінець 2013 року складалася з:

- 2972 банкоматів із послугою видачі готівки;
- 492 центрів самообслуговування, в мережі яких працюють 492 інформаційних кіосків та 453 банкоматів cash in/cash out для здійснення платежів, погашення кредитів, поповнення депозитів та надання клієнтам інших послуг;
- 15 667 POS-терміналів для проведення безготівкових розрахунків у торговельних точках.

Зареєстрований статутний капітал банку станом на 31 грудня 2012 року становить 3 002 774 908 гривень. За 20 років свого існування банк здійснив випуск 25 емісій простих іменних акцій обсягом 29 977 749 080 штук та одну емісію привілейованих акцій обсягом 50 000 000 штук номінальною вартістю 0,10 грн. кожна, з яких сформовано статутний капітал банку [17].

«Best bank in Ukraine – 2010» («Найкращий банк в Україні – 2010») в рейтингу Awards for Excellence 2010 міжнародного журналу фінансових ринків Euromoney (Велика Британія) [16].

«Найкращий банк в Україні – 2010» в рейтингу «Найкращий банк у Центральній та Східній Європі/СНД у 2010 році» міжнародного видання Business New Europe (bne) [16].

«Найкращі банківські послуги» за підсумками 2010 року у межах щорічної премії Best of Kyiv за результатами опитування читачів тижневика Kyiv Post [16].

«Найкраща депозитна програма для фізичних осіб» в рамках Міжнародного фестивалю-конкурсу «Вибір року – 2010».

Райффайзен Банк Аваль відзначено в двох номінаціях II Національного конкурсу «Банк року – 2010» журналу «БанкирЪ»: як «Банк з високим рівнем відкритості та прозорості бізнесу» та «Найкращий банк для студентства».

Репутація банку отримала найвищу оцінку у 2010 році за результатами регулярного дослідження іміджу найбільших українських фінансових установ, яке здійснює компанія GfK Ukraine.

Як і кожна комерційна організація, Райффайзен Банк Аваль прагне досягти максимальної ефективності, отримувати прибутки, виплачувати дивіденди акціонерам тощо. Разом із тим, його діяльність має і соціальну складову, яка визначається належною якістю його продуктів і послуг, прозорістю діяльності, високим рівнем безпеки, хорошими умовами праці для персоналу, благодійною та спонсорською діяльністю. Бізнес банку є соціально відповідальним перед споживачами, персоналом, партнерами та суспільством.

Материнська компанія банку в Австрії – Райффайзен Банк Інтернаціональ АГ – впроваджує свої стандарти ведення соціально відповідального бізнесу в усіх дочірніх банках у Центральній та Східній Європі, у тому числі й у Райффайзен Банку Аваль. Ділові стосунки та бізнес-етика регламентуються у банку власним Кодексом поведінки працівників.

Основний акцент у благодійній діяльності банку – це підтримка дитячих закладів для сиріт та дітей із проблемних сімей, а також дитячих лікувальних закладів. Крім того, банк активно підтримує проекти, спрямовані на розвиток культури та духовності українців.

Інвестуючи в соціальні проекти, Райффайзен Банк Аваль робить свій посильний внесок у підвищення добробуту українських громадян, впровадження новітніх технологій, розвиток освіти, культури, мистецтва.

У Райффайзен Банку Аваль набирає обертів проект фінансової грамотності для молоді України. Дівчат та юнаків віком від 14 до 18 років банк запрошує брати участь у безкоштовних тренінгах-семінарах «Кошти з розумом для юних дорослих». Метою проекту є підвищення обізнаності школярів та студентів щодо фінансових продуктів та послуг.

2.2 Аналіз фінансово-економічних результатів діяльності банку

Управління діяльністю комерційних банків базується на попередньо отриманих даних аналітичної роботи. Аналіз основних показників діяльності банку є одним з найважливіших напрямків економічної роботи.

Метою аналізу основних показників діяльності банку є, з одного боку, оцінка раціональності фактичної структури активів і пасивів з погляду забезпечення прибутковості та стабільності роботи банку, а з іншого – визначення шляхів оптимізації структури банківських ресурсів та напрямків їх ефективного розміщення.

В даній роботі проведено аналіз основних показників діяльності комерційного банку «Райффайзен Банк Аваль» за 2017-2018 роки (таблиця 2.1) [18].

Таблиця 2.1 – Основні показники діяльності ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» на 31 грудня 2018 року

Показник	2017 рік, тис.грн.	2018 рік тис.грн.	Зміна, %
Балансові показники			
Активи	67 016 816	73 800 833	10
Обов'язкові резерви в Національному банку України	–	–	–
Заборгованість кредитних установ	8 032 433	7 630 836	- 5
Кредити клієнтам	37 348 686	47 317 516	27
Зобов'язання перед кредитними установами	2 533 468	1 148 692	- 55
Зобов'язання перед клієнтами	52 272 275	58 359 863	12
Субординований борг	–	–	–
Статутний капітал	6 154 516	6 153 411	0
Усього капітал	10 840 553	11 691 093	9
Звіт про прибутки			
Чисті процентні доходи	5 692 482	7 097 432	25
Чисті комісійні доходи	2 344 427	2 473 576	6
Кредитні прибутки	1 723 471	648 780	- 62
Непроцентні доходи	440 004	440 800	0
Непроцентні витрати	- 3 676 741	- 4 292 642	17
Прибуток до оподаткування	6 523 643	6 367 946	- 2
Прибуток за рік	5 319 021	5 234 825	- 2
Загальна інформація про банк			
Показник достатності капіталу згідно з Базелем II, %	23,14	20,82	- 10
Показник достатності регулятивного капіталу згідно з вимогами НБУ, %	19,48	19,04	- 2
Кількість відділень банку	498	499	0
Кількість працівників (консолідовано)	7 755	7 659	- 1

Аналізуючи активи бачимо, що загальна величина активів ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» у звітному періоді у порівнянні з базовим періодом збільшилася. У порівнянні з кінцем груд. 2017 року активи збільшилися на 10%, що в абсолютному вираженні склало 6 784 017 млн. грн. Зростання відбулося за рахунок приросту нових кредитів, виданих юридичним особам та приватним клієнтам банку. Темпи нарощування обсягів основних банківських операцій ПАТ у 2018 році були на рівні темпів розвитку вітчизняної банківської системи (рисунок 2.1) [18].

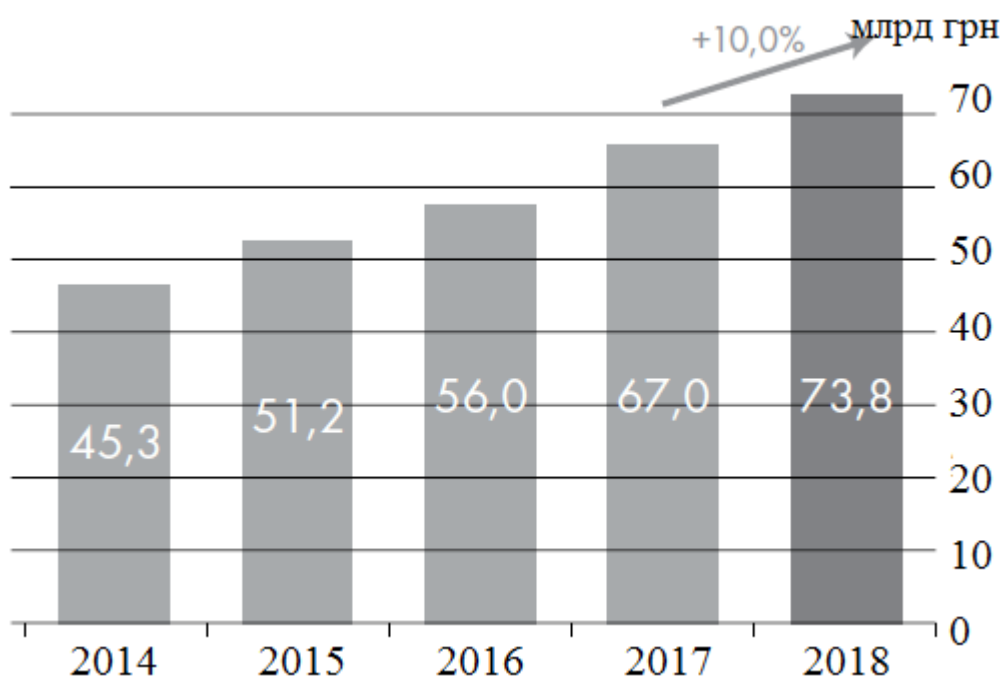

Рисунок 2.1 – Чисті активи

Так, кредитний портфель банку протягом 2018 року зріс на 7,2 млрд. грн. або на 16,5 % у річному вимірі (р/р) і досяг позначки 51,1 млрд. грн. (рисунок 2.2). Якісний кредитний портфель (кредити з рейтингом від 1 до 9, видані юридичним особам, та кредити з рейтингом від 1 до 4, видані фізичним особам) банку зріс на 10,4 млрд. грн. або майже на 30 % р/р (рисунок 2.3). Зокрема, обсяг портфеля кредитів, наданих корпоративним клієнтам, збільшився на 7,7 млрд. грн., із яких 4,7 млрд. грн. – в іноземній

валюти. Приріст кредитів роздрібного бізнесу в національній валюті досяг 2,8 млрд. грн. (рисунок 2.4). Водночас банк успішно проводив роботу щодо скорочення проблемної заборгованості – протягом року його непрацюючий портфель зменшено більш ніж на 3 млрд. грн. [18].

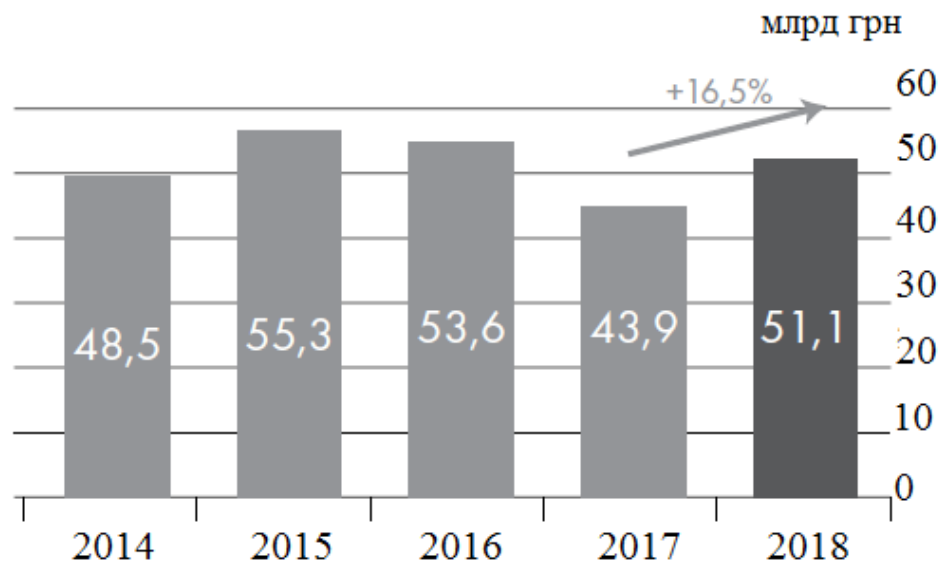

Рисунок 2.2 – Кредити надані клієнтам

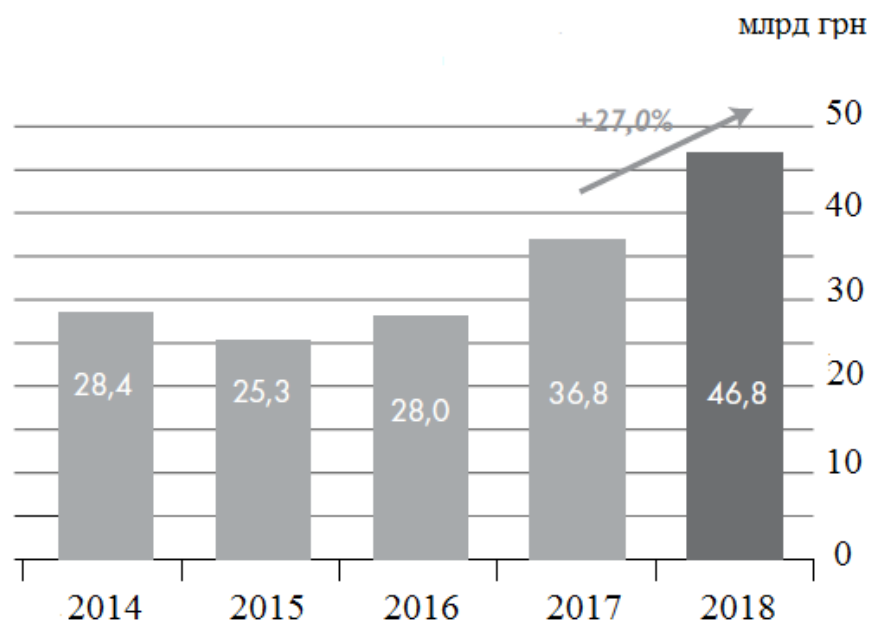

Рисунок 2.3 – Кредити клієнтам, включаючи резерв під зменшення корисності кредитів

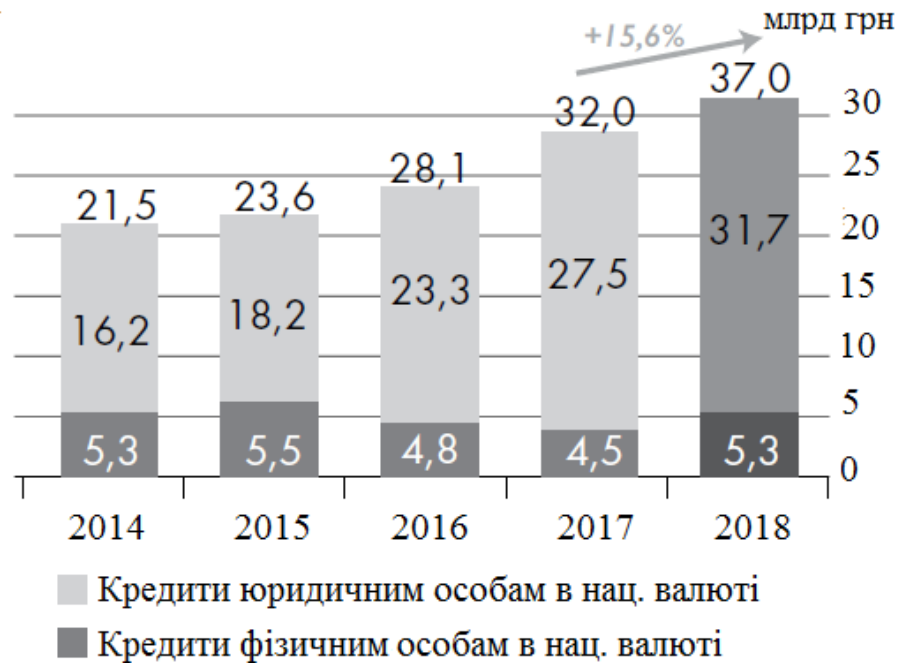

Рисунок 2.4 – Кредити клієнтам в національній валюті

У 2018 році відбулося зростання ресурсної бази за рахунок коштів клієнтів. На кінець звітного періоду обсяг коштів, залучених у клієнтів – фізичних та юридичних осіб, становив 58,4 млрд. грн. [18]. Зростання коштів (на 11,6 % р/р) відбулося завдяки приросту залишків на рахунках корпоративних та приватних клієнтів, що свідчить про високий рівень довіри до банку (рисунок 2.5).

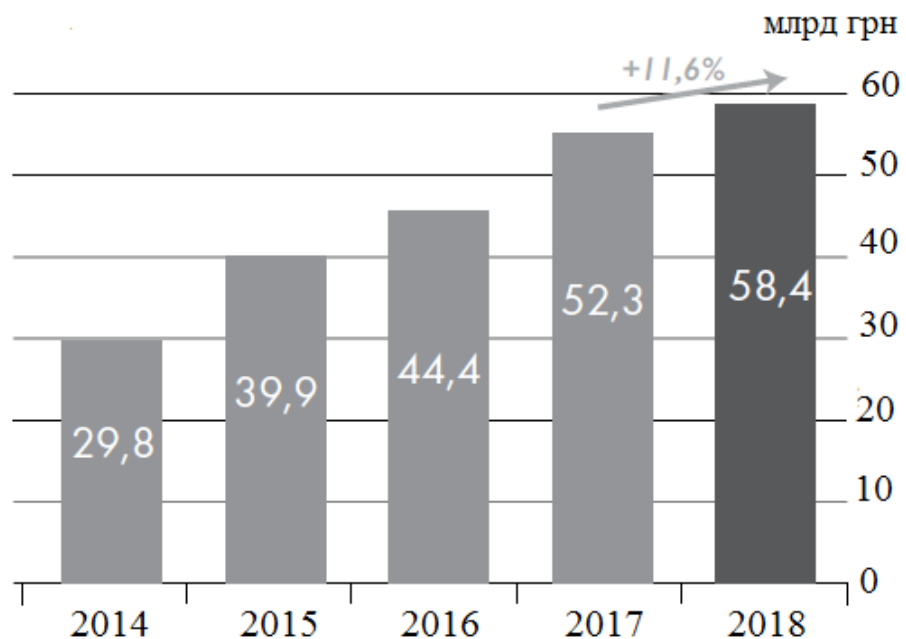

Рисунок 2.5 – Кошти клієнтів

Розмір балансового капіталу банку на кінець 2018 року становив 11,6 млрд. грн. та протягом звітного року збільшився на 0,7 млрд. грн. завдяки прибутковій діяльності [18]. Рівень адекватності капіталу банку на кінець року сягав 19,04 % (при встановленому НБУ нормативному значенні на рівні 10 %), що свідчить про високий ступінь фінансової стійкості банку (рисунок 2.6).

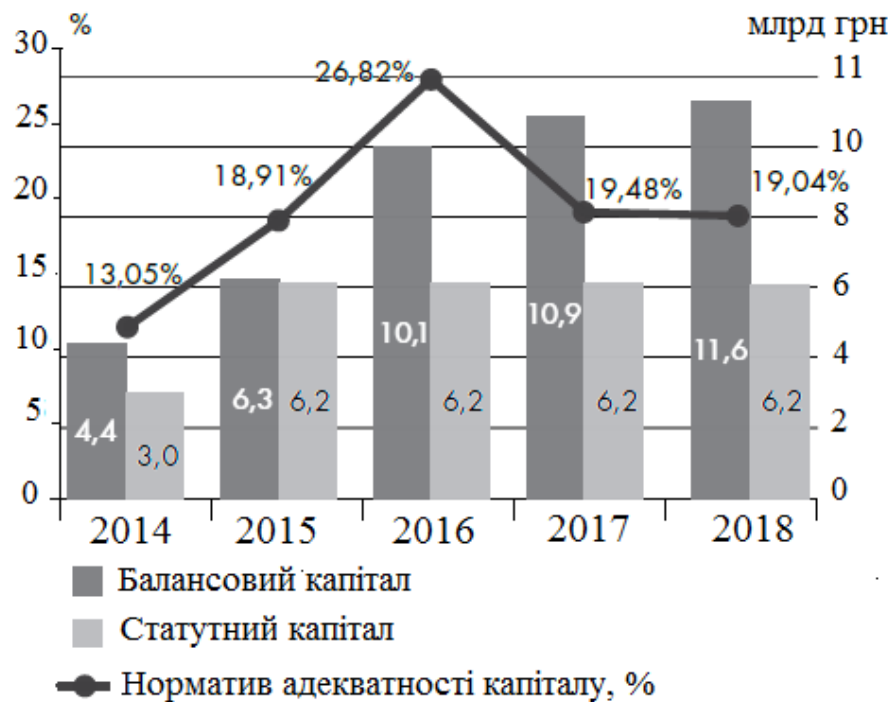

Рисунок 2.6 – Балансовий капітал

Банк показує другий найвищий фінансовий результат по банківській системі України. Чистий прибуток після оподаткування банку за 2018 рік становив 5,1 млрд. грн, що на 0,6 млрд грн або на 14 % перевищує показник попереднього року (рисунок 2.7). Збільшення фінансового результату діяльності відбулося переважно за рахунок зростання процентного результату на 1,3 млрд. грн (+22 % порівняно з 2017 роком), зумовленого значним приростом кредитного портфеля банку в національній та іноземній валютах та збільшенням відсоткових ставок за користування кредитними коштами в умовах підвищення облікової ставки Національного банку України [18].

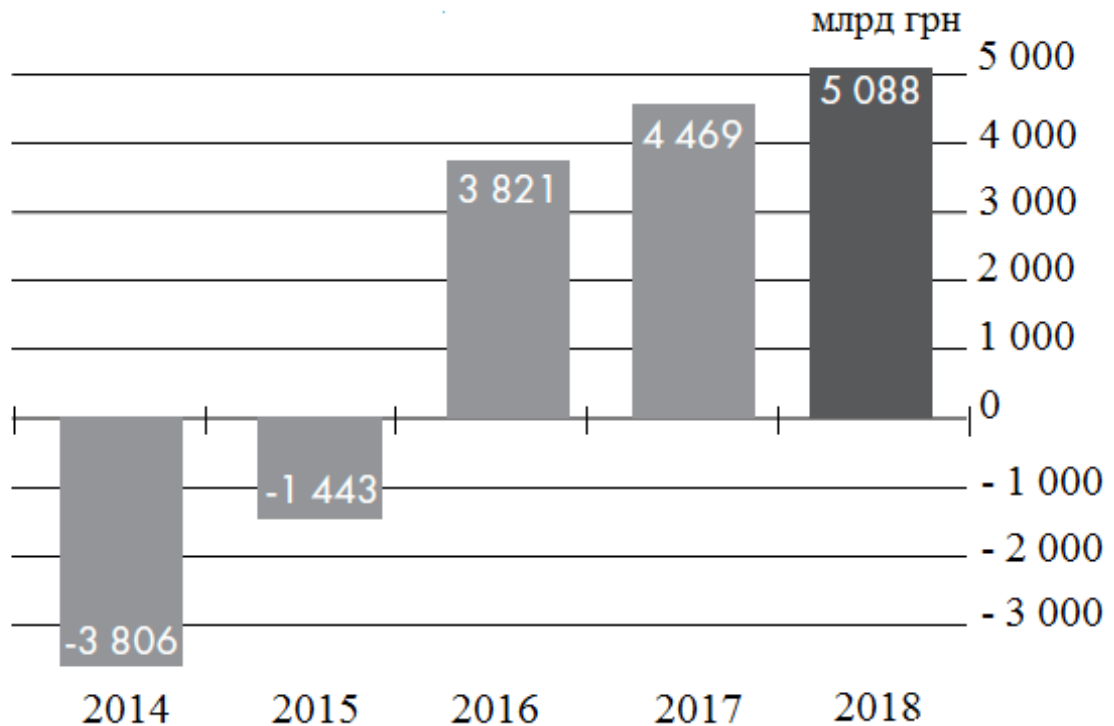

Рисунок 2.7 – Чистий прибуток/збиток після оподаткування

Виходячи з вищесказаного, динаміку зміни активу балансу загалом можна назвати позитивною, у першу чергу за рахунок збільшення валюти балансу за розглянутий період за рахунок прибуткових активів.

Аналіз використовується з метою вивчення складу і структури активів і пасивів банку, доходів і витрат, прибутку, капіталу та інших структурних елементів банківської діяльності. В його основу покладені розрахунки відносних величин, що характеризують питому вагу того чи іншого показника в загальному підсумку однорідних з ним показників за економічним змістом.

Оцінку управління активами банку необхідно доповнити оцінкою продуктивності їх використання, яка характеризується коефіцієнтом продуктивного використання ділових активів ($K_{па} = 0,85$ у 2017 р. і $0,83$ у 2018 р.) [19]. Таке високе значення даного показника свідчить про дуже ризиковану політику, яку проводить банк відносно розміщення фінансових ресурсів, і позитивним є його зниження в динаміці.

Коефіцієнт інвестицій в кредитний портфель для даного банку є набагато вищим 0,75, що свідчить про агресивну кредитну політику, що в цілому притаманне всій банківській системі України. Позитивним є зменшення даного коефіцієнта в динаміці. Оскільки банк нарощує кредитний портфель більшими темпами, ніж власний капітал (141,7 % проти 140,5 %), це відображається розрахованим коефіцієнтом ризикованості кредитної політики, який зростає в динаміці: 7.04 до 7.14. Загалом ж притаманна агресивна політика свідчить про те, що банк понижує відсоткові ставки по кредитах з метою збереження конкурентоспроможності на ринку банківських послуг.

Коефіцієнт міжбанківських операцій становить 3,39 у 2017 р., і 6,28 у 2018 р., що свідчить про те, що даний банк є позичальником. З одного боку це є негативним для банку, адже може свідчити про недостатність вільних коштів на коррахунку банку, а з іншого, що з метою покращення своєї діяльності банк залучає міжбанківські ресурси, що в свою чергу дає змогу збільшити дохід від надання кредитів фізичним та юридичним особам. Проте на нашу думку, в даній ситуації використання міжбанківських ресурсів для кредитування є дуже негативним.

Коефіцієнт інвестицій в цінні папери та спільну господарську діяльність є нижчим норми (0,005 в 2017 р., і 0,003 в 2018 р.), що говорить про низьку частку ділових активів інвестованих банком в цінні папери, паї та направлених у спільну діяльність [20].

Коефіцієнт високоліквідних активів знаходиться менше норми, але спостерігається позитивна динаміка, в 2018 р. у порівнянні з 2017 р. він зріс з 0,096 до 0,12, що вже є ближчим до норми.

Коефіцієнт робочих активів значно вище норми, тобто банк в змозі погашати зобов'язання і отримує доходи. Коефіцієнт матеріалізованих активів знаходиться нижче норми і становить 0,046 в 2017 р. та 0,049 в 2018 р., тобто банк не здійснює достатніх вкладень у матеріально-технічне забезпечення [20].

Що стосується коефіцієнтного аналізу пасивів, то банк має достатню питому вагу залучених коштів у загальних пасивах, про що свідчить досить високе значення коефіцієнта залучення коштів, який складає 0,872 в 2017 р., і 0,878 в 2018 р. [20]. Коефіцієнт залучення міжбанківських кредитів у 2017 році був нижче норми (0,093), а в 2018 році вище норми (0,215), тобто банк для регулювання своєї ліквідності активно використовує міжбанківські ресурси [19].

Коефіцієнт залучення строкових депозитів показує питому вагу строкових депозитів у загальних пасивах, яка є значно нижчою від норми: у 2017 році 0,293, в 2018 році – 0,294, хоча і спостерігається незначна позитивна динаміка. Така низька частка строкових депозитів є негативним явищем, оскільки у банку відсутня стабільна ресурсна база, що й ілюструє завищений коефіцієнт залучення коштів до запитання, що перевищує норматив (0,44 у 2017 році, в 2018 році – 0,33) [20]. Проте у даному випадку досягається мінімізація витрат на залучення коштів, адже відсотки по поточних рахунках нараховуються дуже рідко.

Коефіцієнт залучення депозитів юридичних осіб значно нижче від нормативних, проте зростає у динаміці, що є позитивним явищем, проте банку слід вжити заходів для залучення строкових депозитів суб'єктів господарювання.

Коефіцієнт залучення вкладів населення нижче норми, але спостерігається позитивна динаміка даного коефіцієнта, що свідчить про те, що з кожним роком банк поступово нарощує обсяг депозитів, залучених від населення.

Коефіцієнт використання платних пасивів, і коефіцієнт використання ресурсів у межах норми, що свідчить про ефективність використання депозитної бази і сукупних зобов'язань. Але у коефіцієнта використання ресурсів спостерігається негативна динаміка, причиною чому є більш інтенсивне зростання залучених і запозичених коштів, ніж продуктивних активів.

Аналізуючи отримані показники, бачимо, що більшість із них знаходяться в межах оптимальних значень, а решта – хоча і відхиляється від оптимальних, мають тенденцію до покращення. Структуру балансу можна назвати раціональною, хоча і мають місце деякі диспропорції, особливо в частині ресурсів [20].

Зробимо остаточні висновки та узагальнення щодо раціональності структури активів і пасивів банківського балансу, відмітивши негативні і позитивні ознаки діяльності банку.

Найбільш значними ознаками негативного характеру є низька диверсифікація активів, в яких 81,6 % займає кредитний портфель. Проте така тенденція характерна для всієї банківської системи. Проте проблемою, характерною для ПАТ «Райффайзен Банк Аваль», а також для інших банків з іноземним капіталом, є високий рівень валютизації кредитного портфеля, що в ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» складає 85 %, що після девальвації національної грошової одиниці є серйозною проблемою, як для банку, так і для позичальників цих кредитів.

Через низьку диверсифікацію у банку практично відсутній портфель цінних паперів, проте, на сьогоднішній день, при падаючому фондовому ринку інвестувати в цінні папери недоцільно.

Темпи зростання вкладень в основні засоби перевищують темпи зростання валюти балансу (156,4 % і 146,8 % відповідно), проте частка основних засобів в активах незначна, тому це можна розглядати як позитивну зміну.

Дебіторська заборгованість має тенденції до зростання і ці темпи перевищують темпи зростання валюти балансу (181,2 % і 146,8 % відповідно). Дебіторська заборгованість це вилучені з обороту кошти, тому необхідно її скорочувати, проте ця проблема не є загрозливою, оскільки частка її не значна.

Банку необхідно підвищити рівень власної капіталізації. Проблемою є відсутність стабільної ресурсної бази, що ілюструє завищений коефіцієнт

залучення коштів до запитання, що перевищує норматив. Проте, з іншого боку, у даному випадку досягається мінімізація витрат на залучення коштів, адже відсотки по поточних рахунках нараховуються дуже рідко. А високий рівень менеджменту вже засвідчив свій професіоналізм в управлінні поточними зобов'язаннями, здійснюючи їх ефективно розміщення. Для регулювання своєї ліквідності банк в значних обсягах залучає міжбанківські кредити, що, зважаючи на нестабільність і ціну даного ресурсу, є не дуже позитивним. Таким чином, банку слід відмовитися від агресивної політики і перейти до більш поміркованої, консервативної, як в плані залучення ресурсів, так і в плані їх розміщення.

Під фінансовою стійкістю в широкому сенсі розуміють сукупність фінансових відносин банку, що забезпечують його стабільне функціонування та розвиток у довгостроковій перспективі. У більш вузькому – як наявність збалансованої структури банківських ресурсів, достатнього розміру капіталу та необхідних резервів для покриття ризиків [20]. Коефіцієнтний аналіз фінансової стійкості банку наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Коефіцієнтний аналіз фінансової стійкості ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»

Показник (оптимальне значення)	Формула	2017 рік	2018 рік
1	2	3	4
Коефіцієнт надійності (0,08-0,1)	$K_n = K_{вн} / Z_{кн}$	0,10	0,10
Коефіцієнт фінансового важеля (10 - 12)	$K_{фв} = Z_{кн} / K_{вн}$	9,65	9,87
Коефіцієнт залежності від засновників (0,15-0,5)	$K_{зсф} = K_a / K_{вн}$	0,57	0,42
Коефіцієнт мінімального статутного фонду (0,04-0,05)	$K_{мсф} = K_a / A_d$	0,05	0,04
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу (12-15)	$K_{мк} = A_d / K_{вн}$	10,91	11,15

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4
Коефіцієнт участі капіталу у формуванні ділових активів банку (достатність капіталу) (0,08-0,1)	$K_{ум} = K_{вн} / A_{д=1} / K_{мк}$	0,09	0,09
Коефіцієнт захищеності власного капіталу (0,3-1)	$K_{зк} = A_{к} / K_{вн}$	0,50	0,54
Коефіцієнт мобільності власного капіталу (> 0)	$K_{мок} = (K_{вн} - A_{к}) / K_{вн}$	0,50	0,46
Коефіцієнт іммобілізації власного капіталу (< 1)	$K_{іmk} = (A_{нр} + 3б) / K_{вн}$	0,55	0,60
Коефіцієнт захищеності продуктивних активів (> 0)	$K_{зпа} = (K_{вн} - A_{нр} - 3б) / A_{п}$	0,05	0,04
Коефіцієнт розвитку клієнтської бази (0,15 - 0,3)	$K_{рк} = D_{к} / 3_{кн}$	0,26	0,14
Коефіцієнт мобільності депозитної бази (> 1)	$K_{стд} = D_{с} / D_{з}$	0,67	0,88

Провівши коефіцієнтний аналіз фінансової стійкості банку ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» можна помітити, що половина розрахованих коефіцієнтів знаходиться в межах оптимальних значень, а решта не досягає їх.

Так, значення коефіцієнта надійності вказує на рівень залежності банку від залучених коштів, а відтак і на його стійкість щодо кон'юнктурних змін на ринку. Банк має оптимальне значення цього показника, це свідчить про те, що банк має оптимальний рівень залежності від залучених коштів. У динаміці даний показник не змінився, що свідчить про стійкість банку до кон'юнктурних змін на ринку [20].

Коефіцієнт фінансового важеля є оберненим показником до коефіцієнта надійності і розкриває здатність банку залучати кошти на фінансовому ринку. У банку коефіцієнт фінансового важеля дещо нижче за нормативний, але зростає в динаміці, наближаючись до норми: з 9,65 до 9,87.

Коефіцієнт залежності від засновників вказує на частку статутного капіталу в балансовому капіталі банку (брутто). В нашому випадку цей коефіцієнт у 2017 році перевищував норму (складав 0,57), у 2018 році він

знаходиться в межах норми (0,42), що вказує на те, що банк в своїй діяльності стає менш залежний від засновників [20].

Коефіцієнт мінімального статутного фонду тісно пов'язаний з попереднім показником і свідчить про потенційні можливості банку щодо обсягів ліцензійної діяльності з формування активів і пасивів. ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» має значення цього показника в межах нормативів.

Коефіцієнт мультиплікатора капіталу, подібно до коефіцієнта фінансового важеля, вимірює банківський важіль, тобто обсяг активів, що спираються на фундамент власного капіталу банку. Він вказує на масштабність діяльності банку та його активність у нарощенні економічного потенціалу. Коефіцієнт мультиплікатора капіталу в 2017 та 2018 роках є нижчим від норми і складає 10,91 і 11,15 відповідно, тобто зростає у динаміці, що сигналізує про підвищення активності банку і масштабності нарощення ним економічного потенціалу [20].

Коефіцієнт достатності капіталу є оберненим до мультиплікатора капіталу і розкриває значимість сформованого власного капіталу та здатність банку покривати фінансові ризики незалежно від якісного складу портфеля активів. В даному випадку цей коефіцієнт у нормі (0,09 та 0,09), що свідчить про спроможність банку покривати фінансові ризики та в певній мірі нарощувати активи та отримувати прибуток.

Коефіцієнт захищеності власного капіталу показує, яку частину капіталу банк розміщує у нерухомість, обладнання, цінності та нематеріальні активи, наскільки серйозно оновлює матеріально-технічну базу і враховує інфляційні процеси [20]. На практиці кожний банк сам вирішує питання стосовно складу і розміру основних засобів, керуючись виробничою необхідністю і пам'ятаючи про те, що такі капіталовкладення не приносять прямих доходів, адже це неробочі активи. Крім цього, сума нематеріальних активів зменшує вартість регулятивного капіталу банку. У даному випадку

цей показник (0,50 та 0,54) позитивно характеризує наш банк в 2017 та 2018 роках.

Коефіцієнт мобільності власного капіталу показує, якою частиною власних довгострокових ресурсів володіє банк, щоб приймати участь у формуванні робочих активів. Цей показник безпосередньо залежить від попереднього і свідчить про необхідність проводити виважену політику щодо капіталовкладень в основні засоби. ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» володіє 0,5 частиною мобільного чистого власного капіталу в 2017р., і 0,46 – в 2018 р., тобто мобільність власного капіталу знижується, що є негативною тенденцією. Коефіцієнт імобілізації власного капіталу сповіщає про достатність коштів власного капіталу для покриття неробочих активів і вказує на необхідність постійно стежити за частиною власного капіталу, що непродуктивно вилучається з обороту [20]. Банк має достатньо коштів власного капіталу для покриття неробочих активів. Коефіцієнт захищеності продуктивних активів вказує на рівень покриття продуктивних активів банку його мобільним власним капіталом банку (нетто) за мінусом неробочих активів і збитків. Він свідчить про необхідність скорочення обсягів неробочих активів, зокрема дебіторської заборгованості, та недопущення збитків у діяльності банку. Більш того, щоб не послаблювати захист продуктивних активів від імовірних втрат внаслідок банківських ризиків та підвищувати фінансову стійкість, банк повинен утримувати цей показник у часі на стабільному або зростаючому рівні. В нашому випадку продуктивні активи та їх складові, що чутливі до зміни процентних ставок, захищені (0,05 – 2017 р. та 0,04 – 2018 р), тобто спостерігається погіршення захищеності, що є наслідком погіршення мобільності власного капіталу.

Коефіцієнт розвитку клієнтської бази вказує на частку коштів клієнтів у зобов'язаннях та на здатність банку формувати клієнтську базу. З метою підвищення прибутковості роботи банку бажано, щоб зазначений коефіцієнт мав максимально можливе значення. У нашому випадку він становить 0,26 в 2017 і 0,14 в 2018 рр. відповідно, що говорить про те, що наш банк має не

значну частку коштів клієнтів у зобов'язаннях банку, яка схильна до зниження [20].

Коефіцієнт мобільності депозитної бази визначається як співвідношення строкових депозитів і депозитів до запитання. ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» має дуже мобільну депозитну базу, оскільки коефіцієнти нижче від нормативних, і це є негативним фактором, оскільки це вказує на нестабільність ресурсної бази і неможливість розширення строків кредитування та належного управління ліквідністю і платоспроможністю.

Отже, фінансову стійкість ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» можна оцінити як задовільну, адже хоча і майже всі показники відповідають нормативному значенню, але у банку є проблеми з стабільністю ресурсної бази банку, зростанням іммобілізації власного капіталу.

2.3 Управління кредитними ризиками ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»

У Райффайзен Банку Аваль створено систему управління ризиками, яка відповідає розміру, бізнес-моделі, масштабу діяльності, видам, складності операцій банку та забезпечує виявлення, вимірювання (оцінку), моніторинг, звітування, контроль та пом'якшення всіх суттєвих ризиків банку з метою визначення банком розміру капіталу, необхідного для покриття всіх суттєвих ризиків, притаманних його діяльності [18].

Банк має адекватну систему управління ризиками, яка забезпечує:

- відповідність затверджених Наглядовою радою стратегії управління ризиками та декларації схильності до ризиків банку його бізнес-моделі та ризикам, які банк спроможний утримувати для досягнення бізнес-цілей;

- відповідність ризик-профілю банку затвердженому Наглядовою радою банку рівню ризик- апетиту;

- повноту та ефективність впровадження внутрішньобанківських документів;
- створення та дотримання високої культури управління ризиками, включаючи забезпечення обізнаності та залучення членів Наглядової ради та членів Правління банку, а також інших працівників банку до управління ризиками, навчання працівників банку з питань управління ризиками;
- відповідність внутрішньобанківських документів щодо управління ризиками вимогам законодавства України;
- наявність у працівників підрозділів із управління ризиками та підрозділу комплаєнс належного статусу та відповідної кваліфікації для виконання покладених на них функцій.

Управління ризиком є інструментом захисту активів та доходів банку від втрат, що забезпечує систематичний підхід до мінімізації потенційних відхилень у доходах від бюджету відповідно до стратегії та цілей банку. В залежності від підходу банк може обрати один або декілька методів управління ризиком:

- уникнення ризику;
- передача ризику;
- прийняття ризику;
- мінімізація ризику.

Всі ризики оцінюються на регулярній основі та перевіряються на предмет відповідності та суттєвості згідно встановленого в Групі РБІ процесу оцінки ризиків. Банк має здійснювати управління та контроль всіх суттєвих видів ризику, які визначені такими на рівні банку. Оцінка ризиків показує, які види ризиків важливі в банку. Результатом загальної оцінки ризиків є ризик-профіль, що містить оцінку за кожним видом ризиків та зміни оцінки у порівнянні із ризик-профілем за попередній рік [18].

Банк створює систему управління ризиками наступних суттєвих видів ризиків на підставі загальної оцінки ризиків банку:

- кредитний ризик;

- ринковий ризик;
- операційний ризик;
- ризик ліквідності;
- процентний ризик банківської книги;
- комплаєнс-ризик.

Щороку визначається ризик-апетит банку за всіма видами ризиків та окремо за кожним із ризиків, щодо яких банк прийняв рішення про доцільність/необхідність їх утримання з метою досягнення його стратегічних цілей та виконання бізнес-плану.

Наглядова рада під час визначення стратегії та складання бізнес-плану банку враховує величину ризик-апетиту [18]. Наглядова рада враховує також визначений рівень ризик-апетиту в разі прийняття рішення щодо збільшення обсягів активів у результаті розширення діючих видів діяльності, запровадження нових продуктів та значних змін у діяльності банку.

Система ризик-апетиту банку складається з регулятивних, внутрішніх лімітів та тригерів:

- регулятивні ліміти;
- внутрішні ліміти;
- ліміти кредитного ризику;
- тригер рівня непокритого кредитного ризику;
- цілі зменшення рівня непрацюючих активів;
- ліміт Time-to-Wall тощо.

У разі порушення лімітів, тригерів, цілей банк з'ясовує причини порушення, вживає заходи з мінімізації ризиків та, за необхідності, повідомляє РБІ та НБУ у встановленому директивами РБІ та законодавством України порядку відповідно [18].

Банк передбачає капітал на покриття ризиків, в разі їх реалізації [18]. Основною ідеєю забезпечення достатності капіталу є покриття можливих ризиків за рахунок капіталу, який може бути використаний для компенсації

втрат. Реалізація такого підходу вимагає визначення капіталу, необхідного для покриття ризиків і для обмеження капіталу банку на цю суму.

Банк організовує систему управління ризиками, яка ґрунтується на розподілі обов'язків між підрозділами банку із застосуванням моделі трьох ліній захисту:

- перша лінія: на рівні бізнес-підрозділів банку та підрозділів підтримки діяльності банку, які приймають на себе ризики та несуть відповідальність за них, а також подають звіти щодо поточного управління такими ризиками;

- друга лінія: на рівні підрозділів з управління ризиками та підрозділу комплаєнс, які здійснюють контроль та управління ризиками в банку;

- третя лінія: на рівні служби внутрішнього аудиту, яка здійснює перевірку та оцінку ефективності функціонування системи управління ризиками.

Також суб'єктами системи управління ризиками банку є:

- Наглядова рада, яка несе повну відповідальність за створення комплексної, адекватної та ефективної системи управління ризиками, на які наражається банк у своїй діяльності;

- Правління банку, яке забезпечує виконання завдань та рішень Наглядової ради щодо впровадження системи управління ризиками, включаючи стратегію та політику управління ризиками, культуру управління ризиками, процедури, методи та інші заходи ефективного управління ризиками;

- Комітети банку: кредитні комітети різного рівня, комітети з проблемних кредитів, комітет з управління активами та пасивами, комітет з управління операційними ризиками та контролями, комітет з протидії шахрайству, антикризовий комітет. Комітети здійснюють свою діяльність на підставі відповідних положень про колегіальні органи. Членом кожного основного комітету з управління ризиком має бути CRO або представник

підрозділу з управління ризиком та ССО або представник підрозділу комплаєнс [18].

Система управління ризиками складається із:

- організаційної структури;
- культури управління ризиками та кодексу поведінки (етики);
- внутрішньобанківських документів із питань управління ризиками;
- інформаційних систем щодо управління ризиками та звітування;
- інструментів для ефективного управління ризиками.

Кредитний ризик – ризик понесення банком збитку в результаті невиконання договірних зобов'язань клієнтами або контрагентами. Банк здійснює управління та контроль кредитного ризику шляхом встановлення лімітів на суму ризику (або тригерів), який він готовий взяти на себе щодо окремих контрагентів і географічної та галузевої концентрації, а також шляхом контролю ризиків, пов'язаних із такими лімітами (тригерами). Банком розроблено процедуру перевірки кредитної якості з тим, щоб забезпечити завчасне виявлення можливих змін у кредитоспроможності контрагентів, включаючи періодичний перегляд розміру забезпечення [18]. Відповідно до своєї політики, банк здійснює присвоєння рейтингів у межах свого кредитного портфеля. Всі внутрішні категорії ризику визначаються у відповідності до методики присвоєння рейтингів банку – рейтингові моделі для нероздрібних клієнтів та скорингові моделі для роздрібних клієнтів. Відповідні рейтинги за розмірами ризику регулярно переглядаються, оновлюються та проходять валідацію. Окрім рейтингування, для нероздрібного сегменту розроблено систему раннього попередження, на основі якої регулярно переглядається ризик-статус клієнтів. Ризик-статус надає можливість групування позичальників у чотири групи ризиків, залежно від яких впроваджуються чітко регламентовані стратегії щодо подальшої співпраці з ними.

У роздрібному сегменті використовується також система раннього попередження на основі розроблених скорингових моделей або експертних суджень, яка для позичальників без прострочень визначає ступінь ризику погіршення платіжної дисципліни та дає змогу банку вчасно відреагувати та попередити прострочення платежів.

Для нероздрібних клієнтів банк активно використовує заставу для зниження кредитного ризику. Використання застави в якості забезпечення кредиту дає банку можливість контролювати активи в разі невиконання зобов'язань позичальником. Застава є потенційним джерелом погашення кредиту. Однак рішення банку щодо надання кредиту не приймається лише на основі наявності достатньої застави або гарантії. Кожне рішення про те, чи надати кредит, супроводжується всебічним кредитним аналізом, що знижує кредитний ризик та підвищує якість кредитного портфеля банку.

Банк вживає низку заходів, щоб гарантувати погашення кредитів. Після надання кредиту підрозділи кредитних ризиків у межах визначених функцій несуть відповідальність за управління кожним кредитом та кредитним портфелем загалом, що включає постійний аналіз якості кредитів на продуктовому рівні, сегментація портфеля за різними складовими, контроль фінансового стану позичальника, контроль встановлених тригерів, дотримання позичальником положень, встановлених кредитними договорами, а також надання рекомендацій щодо подальшої співпраці з клієнтом. Такий контроль забезпечує виявлення на ранніх стадіях ознак того, що у позичальника виникли фінансові труднощі з погашенням кредиту, що дозволяє максимізувати вплив коригувальних дій банку та знизити можливі збитки.

Кредитні ризики, у свою чергу, включають:

- ризик контрагента (ризик дефолту);
- ризик країни.

Ризик контрагента стосується негативних наслідків, пов'язаних із дефолтом або погіршенням кредитоспроможності контрагента з кредитних операцій. У цьому випадку кредитування не розглядається у вузькому значенні (кредити, облігації тощо), а охоплює також операції і продукти, які можуть спричинити заборгованість контрагента перед банком (наприклад, купівля дебіторської заборгованості, торгові операції). Ризик контрагента тісно пов'язаний з іншими, більш конкретними видами ризику, такими як: ризик концентрації (через значну заборгованість, концентрацію в певному секторі економіки, концентрацію дочірніх чи афілійованих компаній), ризик розміщення та ризик розрахунків (ризик того, що розрахунки за угодами будуть відбуватися не так, як очіувалося).

Ключовими характеристиками системи управління ризиками є:

- формування чітких критеріїв кредитування з метою зменшення кредитних ризиків. Наглядовою радою банку встановлюється чітка стратегія управління ризиками;

- встановлення нормативів та лімітів. Із метою контролю та управління кредитним ризиком встановлено ліміти на суму ризику, який банк готовий взяти на себе стосовно окремих контрагентів, пов'язаних з ними осіб та груп пов'язаних осіб, які сумісно та суттєво поєднують різні види ризиків у банківській та комерційній діяльності. Контроль ризиків, пов'язаних із такими лімітами, здійснюється на постійній основі;

- оцінка кредитного ризику. Одним із основних способів оцінки кредитного ризику є аналіз платоспроможності та кредитоспроможності кожного потенційного позичальника на основі методу фінансових коефіцієнтів, затверджених нормативними документами банку. Оцінка кредитного ризику здійснюється у банку і на індивідуальній, і на портфельній основі шляхом аналізу кількісних та якісних показників. Банком розроблено процедуру перевірки кредитної якості з тим, щоб забезпечити

завчасне виявлення можливих змін у кредитоспроможності контрагентів, включаючи періодичний перегляд розміру забезпечення;

– контроль кредитного ризику. Для зменшення кредитних ризиків банк встановлює обмеження і доводить їх до виконавців за допомогою політик, положень, стандартів та процедур, які визначають обов'язки і повноваження працівників. Ці контрольні обмеження є дієвими інструментами управління, які уточнюються в разі зміни умов або рівня прийнятності кредитного ризику. Кредитні політики розробляються для кожного бізнес-сегменту клієнтів банку з урахуванням географічної та галузевої концентрації цільового ринку кредитування та їхньої економічної специфіки. З урахуванням вимог затверджених кредитних політик у банку розроблено стандарти банківських кредитних продуктів для клієнтів кожного бізнес-сегменту. Шляхом делегування відповідних повноважень своїм колегіальним органам банк визначає послідовність процесу надання дозволів на відхилення від затверджених обмежень або зміни обмежень ризику, якщо вони є обґрунтованими;

– моніторинг кредитного ризику. Банк здійснює моніторинг кредитного ризику для забезпечення своєчасного відстеження його рівня та винятків із тих чи інших правил. Звіти про моніторинг якості кредитного портфеля в розрізі всіх сегментів є регулярними, своєчасними, точними та інформативними і надаються відповідним колегіальним органам та посадовим особам для вжиття необхідних заходів. Відповідно до своєї політики банк здійснює присвоєння рейтингів у рамках свого кредитного портфеля. Всі внутрішні категорії ризику визначаються згідно з методикою присвоєння рейтингів банку. Відповідні рейтинги за розмірами ризику регулярно переглядаються й оновлюються. Окрім рейтингу, розроблено системи раннього попередження, на основі яких регулярно визначається ступінь ризику погіршення платоспроможності позичальників та переглядається ризик-статус клієнтів. Ризик-статус надає можливість

групування нероздрібних позичальників у чотири групи ризиків, залежно від яких впроваджуються чітко регламентовані стратегії щодо подальшої співпраці з ними. Для роздрібних позичальників при підвищенні ступеня ризику відповідно до визначених стратегій вживаються заходи для попередження погіршення якості обслуговування кредитів.

Ключові характеристики системи управління ризиками зображені на рисунку 2.8.

Рисунок 2.8 – Ключові характеристики системи управління ризиками ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»

Система управління кредитними ризиками банку базується на забезпеченні надійного та безперервного процесу виявлення, оцінки, контролю та моніторингу кредитного ризику і на індивідуальній, і на портфельній основі.

3 НАПЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

3.1 Формування механізму управління кредитними ризиками

Управління можна визначити як одну із стратегій, яка використовується під час здійснення діяльності в умовах ризику. Управління ризиком передбачає вибір однієї з альтернатив: прийняття ризику, відмова від діяльності, пов'язаної з ризиком або застосування заходів щодо зниження ризику, на основі попередньої оцінки ступеня ризику. Управління ризиком включає наступні етапи: ідентифікацію ризику, оцінку ризику, вибір стратегії ризику (прийняття рішення про прийняття ризику, відмову від дій, пов'язаних з ризиком або зниження ступеня ризику), вибір і застосування способів зниження ступеня ризику, контроль рівня ризику [21].

У широкому сенсі, управління ризиком, крім управління власне ризиком, включає управління діяльністю співробітників організації, які здійснюють ідентифікацію ризику, оцінку ступеня ризику, вибір стратегії дій в умовах ризику, застосування способів зниження ступеня ризику, контроль рівня ризику.

Управління кредитним ризиком в банку можна визначити як організований вплив суб'єкта управління (співробітники банку, які здійснюють діяльність з кредитування позичальників; керівний персонал) на об'єкт управління (кредитний ризик; діяльність співробітників, задіяних в кредитних операціях) з метою зниження (підтримання на допустимому рівні) показників кредитного ризику банку [21].

Управління кредитним ризиком є основним змістом роботи банку в процесі здійснення кредитних операцій і охоплює всі стадії цієї роботи - від аналізу кредитної заявки потенційного позичальника до завершення розрахунків і розгляду можливості відновлення кредитування.

У структуру кредитного ризику входять ризик конкретного позичальника і ризик портфеля.

Організація управління кредитним ризиком в рамках кредитного процесу забезпечується за рахунок інформаційного обміну, здійснюваного його учасниками на постійній основі.

Управління кредитним ризиком являє собою організовану певним чином послідовність дій, які поділяються на такі етапи (рисунок 3.1): виявлення чинників кредитного ризику; оцінка ступеня кредитного ризику; вибір стратегії (прийняття рішення про прийняття ризику, відмову від видачі кредиту або застосуванні способів зниження ризику); вибір способів зниження ризику; контроль зміни ступеня кредитного ризику.

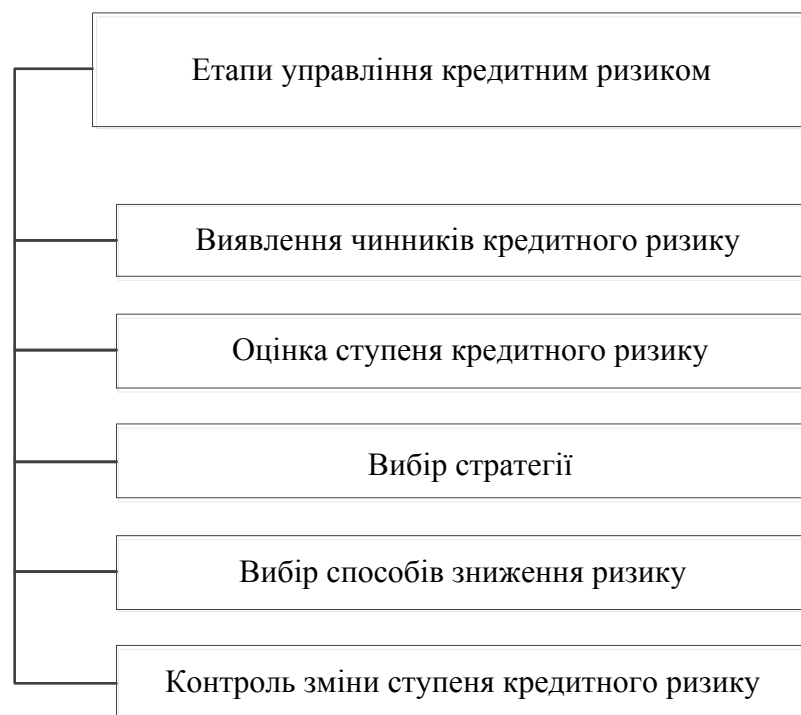

Рисунок 3.1 – Етапи управління кредитним ризиком

Поділ кредитного ризику на ризик конкретного позичальника і ризик портфеля передбачає врахування особливостей кожного виду ризику в процесі управління [22]. Управління кожним видом кредитного ризику, крім

загальних рис має і ряд специфічних особливостей. Важливою обставиною є відмінність цілей управління.

Метою управління кредитним ризиком індивідуального позичальника є зниження ймовірності невиконання позичальником своїх зобов'язань за кредитною угодою та мінімізація втрат банку в разі неповернення кредиту.

Мета управління ризиком сукупності кредитних вкладень банку - підтримання на певних рівнях показників, що характеризують ефективність організації кредитних операцій банку.

В таблиці 3.1 розглянемо зміст етапів, складових процес управління кредитним ризиком, реалізація якого викликається зовнішніми факторами.

Таблиця 3.1 – Особливості змісту етапів управління кредитним ризиком індивідуального позичальника і кредитного ризику сукупності кредитних вкладень

Етап управління кредитним ризиком	Особливості змісту етапів управління кредитним ризиком	
	конкретного позичальника	позичкового портфеля
1	2	3
Ідентифікація факторів кредитного ризику	Ризик виражається в потенційних причинах невиконання позичальником зобов'язань по кредитній угоді.	Ризик виражається в наслідках невиконання позичальниками зобов'язань за кредитними операціями.
Кількісна оцінка кредитного ризику	Полягає в оцінці кредитоспроможності позичальника і включає два етапи: визначення кредитного рейтингу позичальника, як показника, що характеризує ймовірність невиконання зобов'язань за кредитною угодою; визначення масштабу втрат банку при невиконанні позичальником зобов'язань.	Групування виданих кредитів по ризикових класах для розрахунку можливих збитків: за рівнем кредитного ризику; за ознакою взаємозв'язку позичальників між собою (діють в одному секторі ринку, в одному регіоні, належать одному власнику, пов'язані відносинами "постачальник - споживач")
Вибір варіанту стратегії ризику	Враховуються результати кількісної оцінки рівня кредитного ризику конкретного позичальника	Враховуються результати кількісної оцінки рівня кредитного ризику портфеля

Продовження таблиці 3.1

1	2	3
Вибір способу мінімізації кредитного ризику	Здійснюється вибір з наступних інструментів зниження рівня кредитного ризику: підвищення рівня інформованості банку про готовність позичальника виконувати умови кредитної угоди, фінансові можливості позичальника, стан забезпечення; дисконтний кредит; поетапне кредитування; встановлення відносин сталого партнерства між банком-кредитором і підприємством-позичальником; підвищення ступеня готовності позичальника; підвищення ступеня фінансових можливостей позичальника	Здійснюється вибір з наступних інструментів зниження рівня кредитного ризику: диверсифікація, створення резервів для покриття можливих збитків, встановлення лімітів
Контроль зміни рівня кредитного ризику	Постійний моніторинг діяльності позичальника для мети оперативного обліку зміни рівня кредитного ризику.	Оцінка портфеля за поточною вартістю, відстеження рівнів ризику на предмет наближення до критичних рівнів

Основне завдання першого етапу управління ризиком полягає у виявленні причин його виникнення. Отже, метою ідентифікації факторів кредитного ризику як першого етапу управління є визначення причин, що викликають реалізацію цього виду ризику.

В основі оцінки ризику закладено пошук залежності між певними розмірами втрат, пов'язаними з реалізацією ризику і можливостями їх виникнення. Важливим завданням при оцінці ризику є порівняння його значення з допустимим рівнем [22].

Кількісна оцінка кредитного ризику конкретного позичальника проводиться в процесі розгляду кредитної заявки позичальника, в ході моніторингу позичальника, а також в процесі розгляду необхідності та можливості зміни умов кредитування. Зміст кількісної оцінки кредитного

ризик індивідуального позичальника полягає у визначенні його кредитоспроможності. Процес визначення кредитоспроможності включає оцінку ймовірності виконання позичальником умов кредитної угоди, а також масштабу втрат банку в разі реалізації ризику.

Кредитний ризик оцінюється на рівні окремого позичальника на основі спеціального аналізу його кредитоспроможності [23]. При цьому узагальнюючою оцінкою ймовірності реалізації ризику виступає кредитний рейтинг позичальника, який розглядається в якості індикатора ймовірності дефолту.

До числа необхідних чинників для визнання позичальника кредитоспроможним відносять:

- правоздатність;
- готовність погашати заборгованість;
- наявність забезпечення повернення позики;
- здатність позичальника отримувати дохід.

Оцінка кредитоспроможності позичальника здійснюється на основі, що є у банку інформації про готовність позичальника виконувати зобов'язання, наявності у нього можливості погасити кредит і наявності забезпечення, що дозволяє банку компенсувати втрати в разі невиконання позичальником умов кредитного договору.

Після визначення ймовірності невиконання позичальником умов кредитної угоди і присвоєння йому кредитного рейтингу проводиться оцінка вартості реалізації кредитного ризику [23]. Оцінка вартості реалізації кредитного ризику конкретного позичальника, є розрахунок кількісного значення втрат банку в разі невиконання позичальником умов кредитної угоди.

Ймовірність невиконання позичальником умов кредитної угоди і розмір втрат банку в разі реалізації ризику визначають рівень (ступінь) кредитного ризику. Ступінь кредитного ризику є кількісним виразом оцінки банком кредитоспроможності позичальника. Залежно від рівня ризику, що

виражається в певній величині втрат виділяють певні зони ризику. В рамках зони втрати не перевищують певний рівень. Виділяють безрискову зону і три основні зони ризику: зона допустимого ризику; зона неприпустимого ризику; зона критичного ризику.

Оцінка ступеня кредитного ризику є необхідною умовою для прийняття раціональних рішень в рамках наступних етапів управління, зокрема, для здійснення вибору стратегії ризику.

За підсумками кількісної оцінки ризику виникає необхідність вибору одного з трьох можливих варіантів стратегії: запобігання ризику, прийняття ризику або використання інструментів зниження рівня ризику. Прийняття ризику означає, що для банку його рівень допустимо, і банк приймає можливість його прояви. Очевидно, що вибрати такий варіант стратегії можна лише за умови, що значення ризику знаходиться в безризиковою зоні ризику або в області допустимого ризику. За інших умов, при неможливості уникнути ризик, необхідно використовувати різні інструменти зниження ступеня ризику.

До числа інструментів, що забезпечують зменшення ймовірності реалізації ризику відносяться: відмова від видачі кредитів з високим ступенем ризику; реалізація в рамках кредитних відносин з позичальником заходів, що забезпечують підвищення ступеня готовності позичальника виконувати зобов'язання за кредитною угодою; реалізація в рамках кредитних відносин з позичальником заходів, що забезпечують підвищення фінансових можливостей позичальника; зниження терміну кредитування; підвищення інформованості банку про готовність і можливості позичальника виконувати умови кредитної угоди. До способів, що забезпечують зниження розміру втрат при прояві кредитного ризику відносяться: передача ризику (страхування, хеджування); створення резервів; диверсифікація; розподіл ризику; використання забезпечення; використання процентної ставки; надання дисконтних кредитів; поетапне кредитування.

Найпоширенішим способом підвищення ступеня готовності позичальника виконати умови кредитної угоди є підвищення статусу банку по відношенню до інших кредиторів позичальника. Мета застосування даного виду способів мінімізації кредитного ризику полягає в організації відносин банку і позичальника таким чином, щоб позичальник розглядав виконання зобов'язання перед банком в якості пріоритету. Зазначена мета досягається в рамках включення до кредитної угоди умов, що визначають економічну недоцільність невиконання зобов'язань для позичальника. Подібний ефект забезпечують санкції, викликані порушенням договірних відносин.

До числа способів, використання яких забезпечує підвищення можливостей позичальника щодо виконання умов кредитної угоди, відноситься спільна діяльність банку і позичальника, спрямована на організацію попередньої підготовки позичальника до освоєння кредитних ресурсів.

Інструменти зниження ступеня кредитного ризику можна розділити за сферами їх застосування. Виділяються інструменти, використовувані в процесі управління кредитним ризиком конкретного позичальника і інструменти, що застосовуються в процесі управління ризиком портфеля. Інструменти, використовувані для зниження ризику конкретного позичальника, можуть бути реалізовані тільки стосовно до кожного позичальника. Інструменти, що застосовуються для зниження ризику портфеля, можуть бути використані тільки до сукупності кредитних вкладень банку [23]. До інструментів, що використовуються для зниження ступеня кредитного ризику конкретного позичальника відносяться способи поліпшення інформаційного забезпечення банку про діяльність позичальника; способи підвищення ступеня готовності позичальника виконувати зобов'язання перед банком; організація співпраці між банком і позичальником, спрямоване на підвищення можливості позичальника виконувати умови кредитної угоди; дисконтне кредитування; поетапне

кредитування; розподіл ризику. До інструментів, що використовуються для зниження ризику портфеля відносяться диверсифікація, створення резервів.

Вибір одного з варіантів стратегії ризику і подальший вибір способу зниження рівня ризику (в разі необхідності) визначають подальші дії. Однак діяльність з управління кредитним ризиком не закінчується після прийняття рішення про видачу кредиту і його реалізації. Схильність рівня ризику змін обумовлює необхідність відстеження його динаміки. Контроль за кредитним ризиком конкретного позичальника здійснюється протягом всього періоду з моменту укладення кредитного договору до моменту погашення, що обумовлено зміною умов, на яких надавався конкретний кредит постійно змінюються, що має певні наслідки для фінансового становища позичальника і його можливості погасити кредит. У банківській практиці вироблений ряд основоположних принципів перевірок, наприклад: періодична перевірка всіх видів кредитів; перевірка всіх найважливіших умов по кожному кредитному договору; найбільш часта перевірка найбільших кредитів і т.п.

Зміна умов здійснення діяльності позичальника змінює рівень його кредитного ризику, що вимагає внесення змін до оцінку кредитного портфеля банку. Дана вимога досягається шляхом оцінки кредитного портфеля по його поточній вартості, тобто з обліків динаміки кредитного ризику індивідуального позичальника - оцінка поточної вартості виданих кредитів. Розмір кредитного ризику може варіюватися в залежності від деяких випадкових подій в майбутньому. В рамках даного етапу управління кредитним ризиком проводиться постійний моніторинг і контроль управління ризиком, завданнями яких є відстеження виконання нормативів обмеження ризику особами, відповідальними за прийняття ризикових рішень, аналіз поточних значень кредитного ризику.

3.2 Методичні підходи до управління кредитними ризиками

Незважаючи на певну кількість праць, присвячених вирішенню проблеми забезпечення економічної безпеки банків, недостатньо уваги приділено управлінню кредитним ризиком в контексті управління фінансово-економічною безпекою банку, що обумовлює необхідність визначення в контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки банків методів управління кредитним ризиком, що відповідають сучасним умовам господарювання.

Погоджуючись із підходом Різника Н. С. та Воробйової І. А. [25] щодо визначення економічної безпеки банку як забезпечення стану гарантованого збереження і раціонального використання фінансових, матеріальних, кадрових та інформаційних ресурсів і цінностей з метою запобігання загрозам комерційних банків, ефективного проведення банком операцій і угод, а також створення умов стабільного, ефективного функціонування й максимізації прибутку в різноманітних умовах, слід відзначити, що ефективність управління кредитним ризиком безпосередньо впливає на раціональність використання фінансових ресурсів банку та, як наслідок, на можливість максимізації прибутку, оскільки прибуток банків здебільшого сформовано за рахунок доходів від кредитних операцій.

Так, в умовах жорсткої конкуренції на ринку банківських послуг, коли дієвим способом залучення клієнтів є спрощення умов кредитування, в умовах після кризового відновлення економіки, коли платоспроможність населення є вкрай невисокою, що ускладнює можливість існуючих клієнтів банку відповідати за своїми зобов'язаннями, особливого значення набуває вибір та застосування адекватного методу управління кредитним ризиком в контексті створення певної системи заходів безпеки кредитних операцій банків.

Процес управління ризиками повинен мати ознаки комплексної фінансової операції, яку проводить банк з метою оптимізації сукупного ризику кредитної діяльності. Така операція передбачає ґрунтовну роботу ризик-менеджерів банку як у період підготовки до укладення договору, так і в період реалізації (таблиця 3.2) [26, с. 96].

Існує два способи захисту від ризиків кредитування: внутрішні та зовнішні (рисунок 3.2).

Таблиця 3.2 – Методичні підходи до управління кредитними ризиками

Сфера застосування	Методи управління
Організація процедури управління	<ul style="list-style-type: none"> – контроль за якістю кредитів, що надаються; – удосконалення системи андеррайтингу, кредитного моніторингу; – якісна оцінка забезпечення та страхування; – дотримання коефіцієнта співвідношення заборгованості до вартості предмета кредиту; – дотримання резервних вимог НБУ; – диверсифікація кредитного портфеля в розрізі кредитування. Організація попереднього кредитного моніторингу
Організація попереднього кредитного моніторингу	<ul style="list-style-type: none"> – дотримання коефіцієнтів співвідношення заборгованості до вартості предмета кредиту; – страхування життя і працездатності позичальника; – посилення вимог до оцінки кредитоспроможності позичальника.
Організація процесу кредитування	<ul style="list-style-type: none"> – застосування індексованих інструментів кредитування; – дотримання нормативів ліквідності банку.
Участь у фондовому ринку	Дотримання довгострокових ресурсів за допомогою рефінансування банківських кредитів, тобто перерозподіл ризику на інвесторів цінних паперів на вторинному ринку заставних.
Участь у валютному ринку	– застосування похідних фінансових документів (валютні форварди, ф'ючерси, опціони, свопи).
Організація стратегічного маркетингу банку	<ul style="list-style-type: none"> – удосконалення системи управління; – підвищення рівня кваліфікації персоналу; – залучення спеціалістів незалежних компаній.
Організація діяльності кредитора	<ul style="list-style-type: none"> – юридичне обґрунтування параметрів діяльності банківської установи; – удосконалення підходів банку до зменшення собівартості банківських операцій.
Організація процесу кредитування	Формування умов кредитного договору без урахування можливостей альтернативного вибору для клієнта.

До традиційних внутрішніх способів зниження кредитного ризику відносять: аналіз кредитоспроможності позичальника; формування банком резервів на покриття кредитних ризиків.

Зовнішні способи зниження ризику кредитування щодо позичальника свідчать про те, що банк прагне до перерозподілу ризику шляхом перекидання частини ризику на інші суб'єкти чи об'єкти правовідносин. До зовнішніх належать способи забезпечення повернення позики і такі методи як страхування, порука, гарантія, лімітування, резервування.

Аналіз кредитоспроможності позичальника, що відноситься до внутрішніх методів, передусє видачі кредиту, тобто проводиться на першому етапі, коли лише є замовлення щодо отримання кредиту. Ураховуючи, що кредитні операції є одними з найбільш ризиковими банківськими операціями, тому під час формування кредитних ресурсів (кредитного портфеля) потрібно формувати відповідні резерви, тобто враховувати кредитний ризик [27, с. 153].

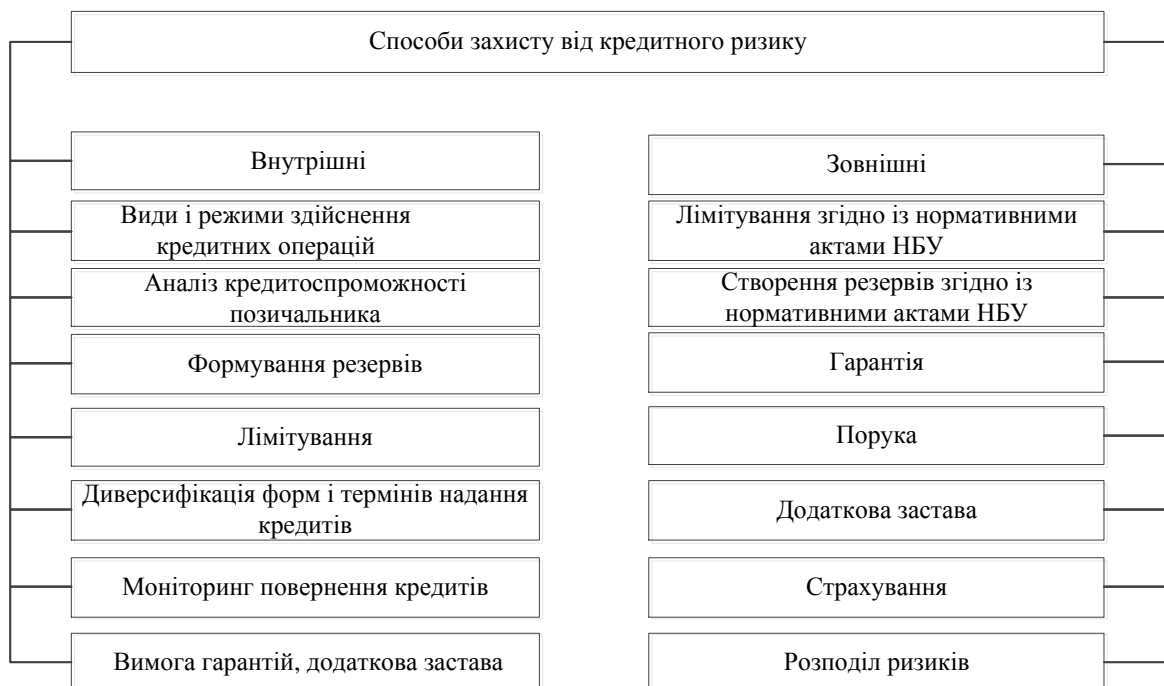

Рисунок 3.2 – Способи захисту і зниження ступеня кредитного ризику

Існують безліч моделей оцінки кредитоспроможності позичальників таких як рейтингові та прогнозні, що ґрунтуються на фінансовій звітності підприємства-позичальника; а також методи комплексного аналізу, що включають наступні методики: «5 С», CAMPARI, PARTS, оцінювання системи аналізу, що призначені до аналізу не тільки підприємств але і фізичних осіб [28, с. 96-104].

Правило «5 С» використовується в практиці банків США, які для вибору клієнтів застосовують наступні критерії: character (характер позичальника), capacity (спроможність), capital (капітал), cash inflow (поточні грошові надходження), collateral (забезпечення), conditions (умови) [29, с. 109].

Методика CAMPARI при аналізі кредитоспроможності полягає в наступних чинниках: character (репутація клієнта), ability (здатність до повернення кредиту), margin (прибутковість), purpose (цільове призначення кредиту), amount (розмір кредиту), repayment (умови погашення кредиту), insurance (забезпечення, страхування ризиків непогашення кредиту) [28, с. 109].

В Англії використовується методика PARTS, що включає: purpose (цілі кредитування), amount (розмір кредиту), repayment (механізм погашення кредиту), terms (строк, на який надається кредит), security (забезпечення кредиту) [30, с. 147].

Дуже широко використовується в західних банках метод кредитного скорингу (credit scoring). Скорингова модель може використовуватись як для оцінки вже наданого кредиту (тобто ступеня вірогідності порушень фірмою умов кредитного договору), так і для відбору потенційних позичальників. Метод скорингу дозволяє провести експрес-аналіз заявки на кредит у присутності клієнта [28, с 24].

Дані методики аналізу кредитоспроможності позичальника в Україні не прижились і майже не використовуються українськими банками, за винятком банків з іноземним капіталом. Комерційні установи самостійно розробляють

для себе методики, що найбільш підходять с сучасних реаліях функціонування банківської системи.

Найпоширенішими цивільно-правовими видами забезпечення виконання зобов'язань у кредитних правовідносинах між юридичними особами є гарантія, порука, застава [30, с. 154]. Крім цього, у сучасних умовах широко використовується і такий вид забезпечення повернення кредиту, як страхування. Страхування є однією зі складових механізмів мінімізації ризиків при кредитуванні.

Кредитне страхування – це страхування на випадок смерті особи, що оформила купівлю у кредит [32, с. 222].

Такий вид страхування виник у середньовіччі та стосувався примусового страхування будівель від вогню. Предметами застави на практиці давно вже є не лише будівлі. Сфера застосування застави постійно розширюється разом з появою на ринку нових форм застави. Закон України «Про заставу» [31] покладає на заставодавця обов'язок страхування нерухомих об'єктів та предметів кредиту, переданих ним під заставу. Таке страхування здійснюється за рахунок коштів заставодавця в повній вартості заставленого майна, але на користь заставодержателя.

Страхування кредитів – це вид страхування, в якому об'єктом страхування виступають майнові права на кредитні ресурси. У разі страхування кредитів його учасниками виступають дві сторони: страховик та банк. Причому останній є страхувальником та застрахованим одночасно. Страхові відносини, що виникають між ними, обмежуються цими двома сторонами, де банк захищає власні інтереси з метою зменшення кредитного ризику, що виникає при кредитних операціях. Суть цієї форми полягає в тому, що при настанні страхового випадку страховик виплачує страхове відшкодування, яке встановлюється договором страхування. Причому на страхування приймається не вся сума заборгованості за кредитом, а лише визначений відсоток (50- 90 % суми непогашеного позичальником кредиту і

відсотків за ним) [32, с. 351], тобто частина відповідальності лежить на банку.

Метод диверсифікації полягає в розподілі кредитного портфеля серед широкого кола позичальників, які відрізняються один від одного як за характеристиками (розмір капіталу, форма власності), так і за умовами діяльності (галузь економіки, географічний регіон). Розглядають три види диверсифікації – галузеву, географічну та портфельну [26, с. 154].

Метод диверсифікації слід застосовувати зважено та обережно, спираючись на статистичний аналіз і прогнозування, ураховуючи можливості самого банку і, насамперед, рівень підготовки кадрів. Диверсифікація потребує професійного управління та глибокого знання ринку. Актуальність методу диверсифікації в кризових умовах в тому, що банки зацікавлені у зниженні кредитного ризику та зменшенні обсягів проблемних кредитів шляхом такого розподілу і відбору позичальників, за допомогою якого будуть досягнуті вищезазначені цілі. Саме тому надмірна диверсифікація призводить не до зменшення, а до зростання кредитного ризику [26, с. 156].

Концентрація є поняттям, протилежним за економічним змістом диверсифікації. Концентрація кредитного портфеля означає зосередження кредитних операцій банку в певній галузі чи групі взаємопов'язаних галузей, на географічній території або кредитування певних категорій клієнтів. Концентрація, як і диверсифікація, може бути галузева, географічна і портфельна [27, с. 125].

Лімітування, як метод управління кредитним ризиком, полягає у встановленні максимально допустимих розмірів наданих позик, що дозволяє обмежити ризик. Завдяки встановленню лімітів кредитування банкам удається уникнути критичних втрат унаслідок необдуманого концентрування будь-якого виду ризику, а також диверсифікувати кредитний портфель і забезпечити стабільні прибутки. Ліміти можуть установлюватися за видами кредитів, категоріями позичальників або групами взаємопов'язаних позичальників за кредитами в окремі галузі, географічні території, за

найбільш ризиковими напрямками кредитування, такими як надання довгострокових позик, кредитування в іноземній валюті тощо.

Ліміти визначаються як максимально допустимий розмір позики чи напряму кредитування і виражаються як в абсолютних граничних величинах (сума кредиту у грошовому вираженні), так і у відносних показниках (коефіцієнти, індекси, нормативи) [27, с. 73].

Резервування. Створення резервів для відшкодування втрат за кредитними операціями банків як метод управління кредитним ризиком полягає в акумуляції частини коштів на спеціальному рахунку для компенсації неповернених кредитів. Одночасно резерви за кредитними операціями підвищують надійність і стабільність банківської системи в цілому [27, с. 211].

Один із методів управління ризиками кредитування, який представляє собою рефінансування шляхом емісії цінних паперів, що мають колективну гарантію у вигляді забезпечених пулом заставних (сек'юритизацію). Цей механізм передбачає розмежування функцій кредитора й емітента цінних паперів.

Світовою практикою сек'юритизації вироблені основні вимоги, дотримання яких забезпечує ефективність схеми сек'юритизації, у тому числі мінімізацію ризиків [27, с. 346], пов'язаних з можливими дефолтами банку. Такі вимоги зводяться до наступних:

- забезпечення незалежності спеціалізованої організації від банку;
- запобігання виникнення будь-яких зобов'язань спеціалізованої організації, крім заздалегідь обговорених (податок на емісію, платежі за послуги бухгалтерської і керуючої компанії, обслуговуючої компанії і деякі та інші).

Таким чином, центральне місце у всій схемі сек'юритизації займає спеціально створена юридична особа – спеціалізована організація. Основна мета введення в угоду спеціалізованої організації – відокремлення активів, що забезпечують платежі по цінних паперах, які купуються інвесторами, від

будь-яких ризиків. Іншими словами, майно, що забезпечує інтереси власників цінних паперів, повинне бути збережене і може бути використане тільки для задоволення вимог за даними цінними паперами [27, с. 325].

Отже, управління ризиками кредитування доцільно здійснювати як в середині фінансової установи так і ззовні. Аналіз кредитоспроможності позичальника, моніторинг кредитної угоди на всіх стадіях організації та дії кредитного договору є одним із найголовніших методів мінімізації кредитних ризиків, що дозволить виявити ризик ще на стадії формування кредитної угоди та застосувати методи їх мінімізації. Страхування, сек'юритизація в наш час є одними із основних механізмів мінімізації ризиків, що дозволяють знизити їх до мінімуму. Розглянуті методи управління ризиками кредитування є складовою системи заходів безпеки операцій банків, спрямовані на забезпечення економічної безпеки банку.

3.3 Розробка рекомендацій щодо удосконалення кредитної політики для ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»

Без ґрунтовної модернізації системи управління ризиками банку неможливо успішно реалізувати його комерційні завдання. Найбільш істотних змін вимагає область управління кредитними ризиками фізичних і юридичних осіб. Однак слід враховувати, що розвиток систем управління процентними, ринковими та операційними ризиками, ризиком ліквідності, також є головним завданням банку [34].

Удосконалення систем управління ризиками комерційного банку має бути націлене на істотне зростання привабливості кредитних продуктів для кожної категорії клієнтів. Цього можна досягти шляхом спрощення процедур видачі кредиту: скорочення часу прийняття рішень і підвищення їх передбачуваності, зниження вимог по заставах і до решти забезпечення,

особливо в роздробі, використання більшої диференціації ставок і умов згідно наданим рівнем ризику клієнта.

На основі аналізу отриманих даних можна зробити висновок, що банку потрібно створити умови для більш агресивної комерційної політики. Для виконання цієї стратегії банку слід підвищити прозорість прийнятих рішень в області кредитних ризиків, вжити заходів, що дозволили б запобігти внутрішнє і зовнішнє шахрайство і корупцію при видачі кредитів.

Вирішення цих завдань вимагає впровадження суттєвих змін в системах та процесах, які пов'язані з кредитним ризиком (рисунок 3.3):

- створення систем формалізованої оцінки кредитного ризику комерційного банку. Для кожного клієнта будь він фізичною або юридичною особою банк повинен бути здатний коректно і в явному вигляді оцінювати очікуваний рівень кредитного ризику, який в свою чергу ґрунтується на оцінці ризику клієнта, тобто ймовірності його дефолту, і ризику транзакції - втрати в разі дефолту. В Ощадбанку вже існують багато елементів даного підходу, в тому числі і методика рейтингування клієнтів – юридичних осіб, які можуть послужити хорошою основою для подальшої роботи;

- узгодженість ціноутворення і комерційних пріоритетів в сфері кредитування з оцінкою рівня кредитного ризику клієнта і нормою повернення. Кількісна оцінка очікуваних втрат повинна представляти мінімальну «ціну ризику», що включається в вартість кредитних ресурсів, що надаються позичальникам. Вона також дозволить узгодити поняття ризику з комерційними пріоритетами банку і його спрямованістю. Наприклад, виділення характеристик кредитного ризику для окремого елемента портфеля або визначення розмірів лімітів на видачу кредитів та частки загальної заборгованості клієнта, яку банк готовий врахувати на своєму балансі;

- збільшення ролі функції, що займається управлінням ризиками при процесі підготовки і прийняття рішення по кредиту. Основними принциповими змінами слід виділити поділ незалежної оцінки кредитного ризику і клієнтської роботи, тобто принцип «чотирьох очей», коли незалежно

від масштабів банку ключові рішення повинні приймаються більш ніж однією людиною. Такий поділ можна здійснити, наприклад, за допомогою географічної консолідації функції ризиків, що підвищить її незалежність і в більшості випадків поліпшить керованість і якість аналізу[39];

– оптимізація кредитної процедури та застосування електронного документообігу для всіх типів кредитних заявок. Ці фактори необхідні не тільки для успішного і ефективного функціонування кредитного процесу всередині Ощадбанку, але і з метою забезпечити прозорість прийняття кредитних рішень і ефективної взаємодії між функцією, що займається управлінням ризиками, і клієнтськими підрозділами банку. Поділу функцій клієнтської роботи, кредитного аналізу, оформлення та супроводу кредитних договорів є одним з головних елементів зміни кредитного процесу банку;

– побудова окремої та консолідованої служби моніторингу, яка б визначала якість кредитного портфеля банку і працювала з простроченою заборгованістю. Основне завдання в даному випадку полягає в максимально ранньому виявленні потенційно проблемної заборгованості та професійній роботі з нею на тих стадіях, коли заходи щодо її реструктуризації та стягнення будуть найбільш ефективними;

– формалізація кредитної стратегії банку і формування ефективних механізмів моніторингу та управління різними параметрами кредитного ризику банку на рівні портфеля.

Реалізація зазначених напрямків буде враховувати особливості роботи з різними клієнтськими сегментами [44]. Так, в кредитуванні фізичних осіб можна запропонувати побудувати централізовану «Кредитну фабрику» на основі 1-3 кредитних центрів, які будуть обслуговувати всіх. Також необхідна значна ступінь автоматизації аналітичної обробки інформації про клієнтів не тільки на етапі прийняття кредитного рішення (скоринг), але і на більш ранніх етапах, які покликані запобігти шахрайству.

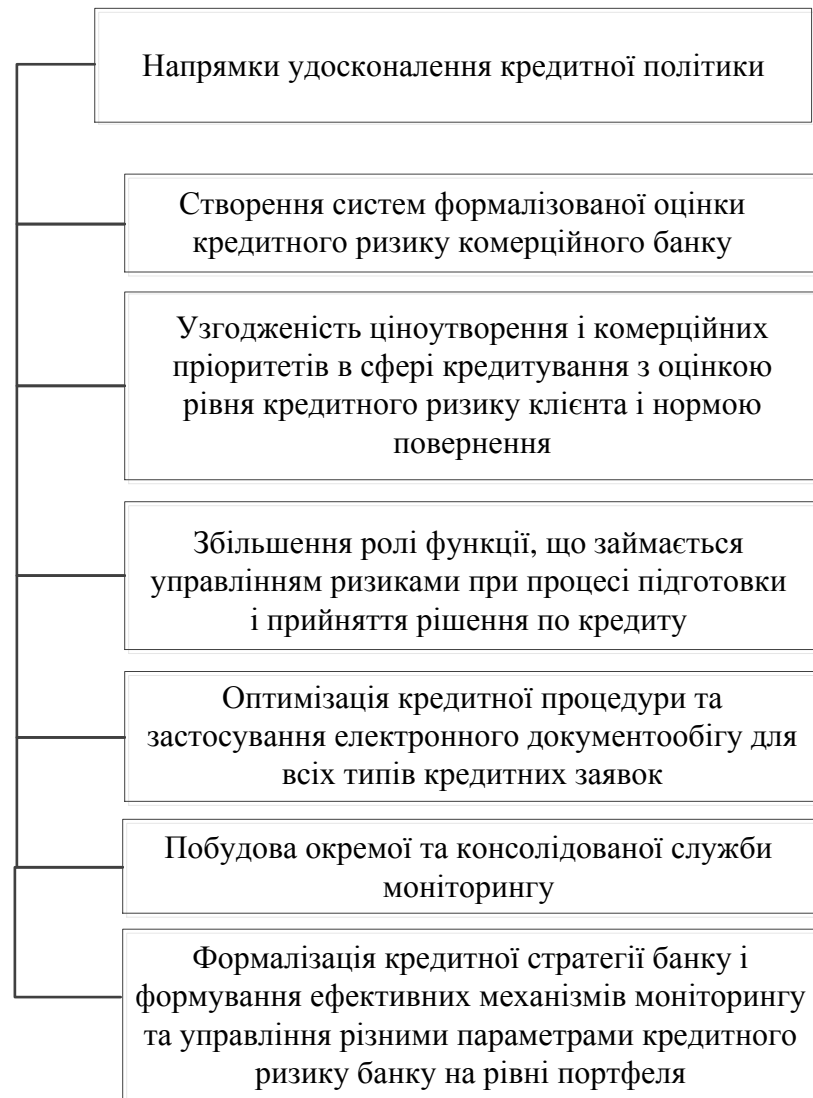

Рисунок 3.3 – Напрямки удосконалення кредитної політики

Процес кредитування для найбільш масових клієнтів малого бізнесу, тобто видача мікрокредитів, повинна бути побудована за технологією, схожою з «Кредитної фабрикою» для фізичних осіб. Для найбільш великих корпоративних клієнтів кредитний аналіз найкраще проводити, поєднуючи елементи якісної оцінки і статистичного аналізу. Також необхідне вдосконалення оцінки застав і їх супровід, за рахунок створення відповідного окремого підрозділу і вдосконалення регламентів роботи. І нарешті, необхідно оптимізувати процедуру прийняття рішень для найбільшої клієнтурі і складних нестандартних кредитних продуктів.

На сьогоднішній день розроблено велику кількість моделей банківської діяльності, що володіють одним або декількома з нижче перерахованих недоліків:

- обмежена придатність (підходять тільки для певного банку або його підрозділу);
- вузька спрямованість (розглядають тільки одну проблему, що стоїть перед банком (наприклад, збільшення прибутку, завдання управління ліквідністю));
- проблеми з практичною реалізацією, зважаючи на складність моделі;
- можливість застосування залежить від економічної ситуації (наприклад, в умовах інфляції не перевищує 10% річних і ін.).

В умовах фінансової кризи особливо актуальними стають завдання оперативної оцінки стану підприємств, що знаходяться в кредитному портфелі банку, а також об'єктивний підхід до прийняття рішень про видачу кредиту для нових клієнтів [47].

Грамотна оцінка кредитних ризиків дозволить залишатися на плаву і не зазнавати збитків навіть в умовах дестабілізованою економічної ситуації.

Основним завданням регулювання ризиків є підтримання прийнятних співвідношень прибутковості з показниками безпеки і ліквідності в процесі управління активами і пасивами банку, тобто мінімізація банківських втрат

Таким чином, процес управління ризиками включає в себе: передбачення ризиків, визначення їх імовірнісних розмірів і наслідків, розробку і реалізацію заходів щодо запобігання або мінімізації пов'язаних з ними втрат.

ВИСНОВКИ

Банківські ризики – це ймовірність несприятливого результату операцій, що проводяться кредитними установами, або настання непередбачених ситуацій. Діяльність кожного банку базується на ризикованості, починаючи з можливості збитку в зв'язку з неповерненням кредитних ресурсів і закінчуючи втратами від стихійних лих. Саме тому управління даним аспектом вважається однією з найважливіших завдань економічного життя країни.

У першому розділі роботи розглянуто теоретичні засади управління кредитними ризиками в системі фінансово-економічної безпеки комерційного банку.

Фінансово-економічна безпека банківської діяльності є складовою частиною фінансово-економічної безпеки національної економіки і відображає специфіку галузі.

Одним з основних банківських ризиків є кредитний, тобто ризик виникнення у банку збитків внаслідок невиконання, несвоєчасного або неповного виконання боржником фінансових зобов'язань перед банком відповідно до умов договору. З метою мінімізації даного ризику, банку необхідно розробити грамотну політику управління ризиком, що дозволяє найбільш повно оцінити його і вжити всіх необхідних заходів, що дозволяють зменшити або уникнути втрати.

У другому розділі роботи проаналізовано основні показники діяльності банку. Аналіз використовувався з метою вивчення складу і структури активів і пасивів банку, доходів і витрат, прибутку, капіталу та інших структурних елементів банківської діяльності.

Проаналізовано підходи банку до оцінки кредитного ризику в системі фінансово-економічної безпеки. Проаналізовано діяльність та напрями організації управління кредитним ризиком ПАТ «Райффайзен Банк Аваль».

У третьому розділі атестаційної роботи обґрунтовано методи управління кредитним ризиком в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки банку.

Запропоновано методики для оцінки та мінімізації кредитних ризиків в системі фінансово-економічної безпеки комерційного банку.

Отже, управління кредитними ризиками доцільно здійснювати як в середині фінансової установи так і ззовні. Аналіз кредитоспроможності позичальника, моніторинг кредитної угоди на всіх стадіях організації та дії кредитного договору є одним із найголовніших методів мінімізації кредитних ризиків, що дозволить виявити ризик ще на стадії формування кредитної угоди та застосувати методи їх мінімізації. Страхування, сек'юритизація в наш час є одними із основних механізмів мінімізації ризиків, що дозволяють знизити їх до мінімуму. Розглянуті методи управління ризиками кредитування є складовою системи заходів безпеки операцій банків, спрямовані на забезпечення економічної безпеки банку.

Основні результати досліджень опубліковано у двох роботах [54, 55], копії яких наведено у додатку А.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Тамбовцев В. Л. Економічна безпека господарських систем: структура, проблеми. *Вісник Московського державного університету*. 1995. С. 3-7.
2. Савін В. А. Деякі аспекти економічної безпеки України. *Міжнародний бізнес України*. 1995. С. 9-12.
3. Іващенко О. В., Четверіков П. М. Система фінансово-економічної безпеки підприємства. URL: <http://www.sword.com.index/2012>.
4. Болгар Т. М. Кредитний ризик як основна складова системи банківських ризиків та роль проблемних кредитів у їх формуванні. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2013. С. 23-29.
5. Подольчак Н. Ю., Карковська В. Я. Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки: навч. посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. 268 с.
6. Криклій О. А., Маслак Н. Г. Управління кредитним ризиком банку: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2018. 86 с.
7. Нідзельська І. А. Кредитні ризики та їх наслідки для банківської системи України в умовах поглиблення фінансової кризи. *Фінанси України*. 2017. № 8. С. 105-111.
8. Любунь О. С. Кредитний ризик: монографія. Ун-т економіки та права «Крок». Київ, 2015. 307 с.
9. Вовк В. Я. Кредитування і контроль. URL: <http://pidruchniki.ws> (дата звернення 25.11.2019).
10. Дрозд А. О., Капустян В. О. Загальна модель ціноутворення кредитного та депозитного продуктів комерційного банку за умови випадкового запізнення при поверненні кредитів. *Бізнес Інформ*. 2016. № 7. С. 47-51.

11. Білогородський Р. Д. Оптимізація структури кредитного портфелю банку. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2016. № 4. С. 30-47.
12. Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія. Львів: ВИДАВНИЦТВО, 2012. 386 с.
13. Фролов С. М., Козьменко О. В., Бойко А. О. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів економічних і юридичних спеціальностей усіх форм навчання. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. 332 с.
14. Пашнюк Л. Загрози економічній безпеці підприємства та засоби їх нейтралізації. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер. Економіка*, 2013. № 20 (151). С. 93-96.
15. Лаврушина О. Валенцева Н. Проблеми управління кредитними ризиками. *Банківський менеджмент*. 2008. № 8. С. 16-19.
16. Райффайзен Банк Аваль. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Райффайзен_Банк_Аваль.
17. Дані фінансової звітності банків України. URL: <http://bank.gov.ua>.
18. Річний звіт 2018. URL: <https://www.aval.ua/documents>.
19. Шульженко Г. Управління кредитним ризиком у контексті забезпечення та збереження фінансової стійкості комерційних банків. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. 2012. Вип. 36. С. 311-318.
20. Герасимович А. М. та ін.. Аналіз банківської діяльності: Підручник. Київ: КНЕУ, 2014. 599 с.
21. Матвійчук А. В. Аналіз і управління економічним ризиком: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ: Центр навчальної літератури, 2015. 219 с.

22. Дзюблюк О. В. Оптимізація управління ризиком портфеля кредитних вкладень банку в контексті подолання наслідків світової фінансової кризи. *Вісник ТНЕУ*. 2011. № 2. С. 21-30.

23. Вітлінський В. В., Пернарівський О. В., Наконечний Я. С., Великоіваненко Г. І. Кредитний ризик комерційного банку: навч. посіб. Київ: Знання, 2000. 215 с.

24. Зубок М. І., Рубцов В. С., Яременко С. М., Гусаров В. Г., Чернов А. О. Економічна безпека суб'єктів підприємництва: навч. посіб. Київ, 2012. 157 с.

25. Різник Н. С. Воробйова І. А. Оцінка та шляхи забезпечення економічної безпеки банку. *Луцький національний технічний університет*. №5 (20). 2018. 368 с.

26. Кіреєва О. І. Іпотечне кредитування: проблеми та перспективи розвитку в Україні: інформаційно-аналітичний матеріал. Київ: Центр наукових досліджень НБУ, 2014. 104 с.

27. Єлейко І. В., Сідак О. В. Особливості мінімізації кредитного ризику банківської установи. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. № 21. С. 150-158.

28. Єпіфанов А. О. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання: монографія. Суми: УАБС НБУ, 2017. 286 с.

29. Машина Н. І. Міжнародне страхування: навч. посіб. К.: Видавництво «Центр навчальної літератури», 2016. 484 с.

30. Вулфел Ч. Дж. Энциклопедия банковского дела и финансов. Самара: Изд. дом «Федоров», 2009. 1584 с.

31. Про заставу: Закон України від 02.10.1992 р. № 2654-12 зі змінами та доповненнями від 09.09.2010 р. URL: <http://www.rada.gov.ua>.

32. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2017. 280 с.

33. Полозова Т. В., Журавель М. Ю., Мусієнко В. О. Концептуальні положення процесу діагностики рівня економічної безпеки підприємства. *Економіка: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць*. Випуск 260: В 6 т. Т. I. Дніпропетровськ: ДНУ, 2010. С. 131-137.

34. Полозова Т. В., Шульга І. С. Діагностика банкрутства як фактор забезпечення економічної безпеки підприємства. *Зовнішні та внутрішні фактори впливу на економічну систему країн: збір. Мат. Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 30-31 січня 2015 р.). У 2-х частинах. Київ: ГО «Київський економічний науковий центр», 2015. Ч. 1. С. 77-80.

35. Полозова Т. В., Близнюк Д. С. Теоретичні аспекти формування системи економічної безпеки підприємства. *Международная научно-практическая конференция «Математическое моделирование процессов в экономике и управлении проектами и программами (ММП-2016)»*. (Коблево, 13-16 сентября 2016 г.). Харьков: ХНУРЭ, 2016. С. 143-144.

36. Полозова Т. В., Кисліченко А. П. Теоретичні основи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. *Международная научно-практическая конференция «Математическое моделирование процессов в экономике и управлении проектами и программами (ММП-2016)»*. (Коблево, 13-16 сентября 2016 г.). Харьков: ХНУРЭ, 2016. С. 148-149.

37. Полозова Т. В., Захаренко С. В. Особливості захисту від інформаційних ризиків у системі економічної безпеки підприємства. *Управління економічними процесами у світовій і національній економіці: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 23-24 січня 2015 р.). Київ: Аналітичний центр «Нова Економіка». 2015. С. 55-59.

38. Майстро Р. Г., Полозова Т. В. Напрями вдосконалення державного регулювання економічної безпеки України. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Випуск 1(12). С. 46-50.

39. Polozova T., Cherkashina M., Shapoval O., Romanchik T., Alzoubi Laith Abdel Karim Mohammad. Assessment of risks in conditions of provision of security of economic activities of organizations (Оцінювання ризиків в умовах забезпечення безпеки господарської діяльності організацій). *Journal of security and sustainability issues*. 2019. № 8 (4). С. 705-714.

40. Лаврик О. Л. Сек'юритизація та кредитний дериватив як потужний інструмент в управлінні кредитним ризиком банківських установ. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 18(1). С. 188-194.

41. Болгар Т. М. Кредитний ризик як основна складова системи банківських ризиків та роль проблемних кредитів у їх формуванні. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2013. № 1. С. 23–29.

42. Мельник К. М., Колотуха С. М. Формування та вплив кредитного портфеля на кредитний ризик комерційного банку (на прикладі ПАТ КБ "ПриватБанк"). *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2017. Вип. 90(2). С. 105-114.

43. Лазарева А. П. Фінансово-економічна безпека банків. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. Харків. 2015. № 1(1). С. 66-71.

44. Сак Т. Фінансово-економічна безпека комерційних банків України. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 2. С. 66-71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2015_2_14.

45. Квасова О. П., Хіміч Г. О., Дегтяр А. С. Фінансово-економічна безпека як система. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаук»*. 2016. № 12(2). С. 70-73.

46. Чистяков Д. М. Управління кредитними ризиками банку за допомогою кредитного скорингу. *Управління розвитком*. 2013. № 13. С. 73-75.

47. Волик Н. Г. Теоретико-методичні основи управління кредитними ризиками в банках України. *Сучасні питання економіки і права*. 2012. Вип. 2. С. 96-102.

48. Шпаковська Н. І. Управління кредитними ризиками банку. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2014. № 1. С. 212-216.

49. Аврамчук Л. А. Вдосконалення управління кредитними ризиками в банківських установах. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер.: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. 2013. Вип. 181(5). С. 170-175.

50. Пірог В. В. Особливості фінансових інструментів управління кредитними ризиками комерційних банків. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.6. С. 235-240.

51. Дзюблюк О. В., Прийдун Л. М. Кредитний ризик і ефективність діяльності банку: монографія. Тернопіль: Паляниця В. А., 2015. 295 с.

52. Резворович К. Р. та ін.. Фінансово-економічна безпека: теоретико-правові аспекти: навч. посіб. Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро: Біла, 2019. 194 с.

53. Геєць О. В. та ін. Основи банківської справи та управління кредитними ризиками: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Європейський ун-т. Київ: Видавництво Європейського ун-ту, 2014. 240 с.

54. Левченко М. В. Правовий режим банківської справи в Україні. *23-й Міжнародний молодіжний форум «Радіoeлектроніка і молодь у XXI столітті»*: зб. мат. форуму. Харків: ХНУРЕ. 2019. С. 158-159.

55. Левченко М. В. Етапи управління кредитними ризиком в системі економічної безпеки комерційного банку. *Збірник наукових праць здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти кафедри економічної кібернетики та управління економічною безпекою*. за ред. Т. В. Полозової та ін. Харків: Харківський національний університет радіoeлектроніки, 2019. С. 52-55.